

Amasya İlahiyat Dergisi – Amasya Theology Journal
ISSN 2667-7326 | e-ISSN 2667-6710
Aralık / December 2021, 17: 331-374

***el-Bahru'l-Muhît* Tefsiri Hakkında Yapılmış Akademik Araştırmalar:
Bir Literatür İncelemesi
-Türkiye, Arap Dünyası ve Batı Ölçeğinde-**

Mehmet KAYA

Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi,
Tefsir Anabilim Dalı
Associate Professor, Selçuk University, Faculty of Theology,
Department of Tafsir
Konya, Turkey
kayamehmet1453@hotmail.com
orcid.org/ 0000-0003-0066-5232

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 23 Ağustos / August 2021

Kabul Tarihi / Accepted: 19 Ekim / October 2021

Yayın Tarihi / Published: 30 Aralık / December 2021

Yayın Sezonu / Pub. Date Season: Aralık / December

Sayı / Issue: 17 **Sayfa / Pages:** 331-374

Atıf / Cite as: Kaya, Mehmet. “*el-Bahru'l-Muhît* Tefsiri Hakkında Yapılmış Akademik Araştırmalar: Bir Literatür İncelemesi -Türkiye, Arap Dünyası ve Batı Ölçeğinde- [Academic Researches on *al-Bahr al-Muhît* Commentary: A Literature Review -On The Scale of Turkey, The Arab World and The West-]”. *Amasya İlahiyat Dergisi-Amasya Theology Journal* 17 (December 2021): 331-374
<https://doi.org/10.18498/amailad.986045>.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Amasya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Amasya University, Faculty of Theology, Amasya, 05100 Turkey. All rights reserved.

<https://dergipark.org.tr/amailad>.

Academic Researches on *al-Bahr al-Muhîd* Commentary:

A Literature Review

-On The Scale of Turkey, the Arab World and the West –

Abstract

One of the works that has an important place in the tradition of tafsir is Abu Hayyan al-Andalusian's (d. 745/1344) commentary called *al-Bahr al-muhîd*. *Al-Bahr al-muhîd* commentary, which is described as an unprecedented work for the time it was written, is important in terms of reflecting the Andalusian and Sunni tafsir tradition, as well as in terms of the Arabic language, recitation and the tradition of criticism in tafsir. There is also a literature written by various authors, including Abu Hayyan's students about this work, which served as a source for many later commentaries, especially Samin al-Halabi's (d. 756/1355) tafsir called *al-Durr al-masun* has occurred.

These studies on *al-Bahr al-muhîd*, which has recently been the subject of academic research in various countries of the world, are concentrated in the Arab world; in our country and in the West, it is seen that it is not at the desired level. However, the increase in the number of academic studies on the work in our country should be considered as a positive development. In this article, academic studies on *al-Bahr al-muhîd* commentary in Turkey, in the Western world, in the Arab world and in some countries in North Africa where it is Abu Hayyan was a stopover on his journey to Egypt were examined. In this article only academic researches consisting of directly written books, articles, theses and papers about *al-Bahr al-muhîd* commentary included. This study, which was prepared with the qualitative research method, was created by scanning various databases and catalogs as well as printed sources. At the end of the study, quantitative research method was also used in terms of giving statistical information about *al-Bahr al-muhîd* commentary. At the end of the study, the majority of the academic studies on the interpretation of *al-Bahr al-muhîd* commentary consisted of those made in the Arab world; it has been observed that academic studies in Turkey and the Western world lag far behind the Arab world in terms of number and subject variety. In addition, the majority of these studies are composed of theses and articles; it has been seen that the number of books on the interpretation of *al-Bahr al-muhîd* is far behind the estimate. This situation is one of the most important obstacles in front of academic studies on the work reaching large masses.

At the end of this study, a total of 295 academic studies were identified, including 36 books, 1 book chapter, 76 master's, 88 doctoral theses, 91 articles and 3 papers

on *al-Bahr al-muhîr* commentary. When the studies are examined on a regional basis, it is seen that was made total of 266 studies; in our country 25 studies including 2 books, 3 master's, 5 doctoral theses, 14 articles and 1 paper; in the Arab world including 33 books, 73 masters, 82 doctoral theses, 76 articles and 2 papers and in the West 4 studies, including 1 book, 1 book chapter, 1 doctoral thesis and 1 article. It has been observed that the encyclopedia article on *al-Bahr al-muhîr* commentary has not been written in the Arab world and in the West, and the article written in our country is in the revision stage. In our country, repetitive and continuation articles draw attention. In these three geographies, where the work is mainly studied in terms of linguistics and recitation, it is possible to state that academic studies about the work concentrate on linguistics, tafsir methodology and recitation in our country; linguistics, preference phenomenon, recitation and comparison in the Arab world, and linguistics in the West. While academic studies on *al-Bahr al-muhîr* commentary in these three geographies focus on linguistics and qiraat, it is seen that linguistics, tafsir methodology and qiraat in our country, linguistics in the Arab world, preference phenomenon, recitation and comparison, and linguistics in the West.

As a result of this research, which aims to shed light on future studies on the work to be done in our country and to prevent duplication in these studies, by presenting data on academic studies on *al-Bahr al-muhîr* commentary, as well as introducing Abu Hayyan and his tafsir, it is aimed to give a hand to the researchers in our country, where it is seen that few studies on the work have been it would be appropriate to suggest that accelerating academic research on the interpretation of *al-Bahr al-muhîr*; that the work should be examined primarily in terms of Sunni tafsir methodology, Qur'anic sciences, especially the relationship between verses and its effect on subsequent works.

Keywords: Tafsir, Literature, Academic Research, Abu Hayyan, al-Bahr al-Muhîr.

el-Bahru'l-Muhîr Tefsiri Hakkında Yapılmış Akademik Araştırmalar:

Bir Literatür İncelemesi

-Türkiye, Arap Dünyası ve Batı Ölçeğinde-

Öz

Tefsir geleneğinde önemli bir konuma sahip eserlerden biri de Ebû Hayyân el-Endelûsî (ö. 745/1344)'nin *el-Bahru'l-muhîr* adlı tefsiridir. Yazıldığı dönem için benzeri görülmemiş bir eser olarak nitelenen *el-Bahru'l-muhîr* tefsiri Endülüs ve

Sünnî tefsir geleneğini yansıtmaması bakımından önemli olduğu gibi Arap dili, kıraat ve tefsirde eleştiri geleneği açısından da önemlidir. Semîn el-Halebî (ö. 756/1355)'nin *ed-Dürru'l-masûn* adlı tefsiri başta olmak üzere kendisinden sonraki birçok tefsire kaynaklık eden bu eser hakkında aralarında Ebû Hayyân'ın öğrencilerinin de bulunduğu çeşitli müellifler tarafından kaleme alınan bir literatür de oluşmuştur.

Son dönemde dünyanın çeşitli ülkelerinde akademik araştırmalara da konu olan *el-Bahru'l-muhît* tefsirine ilişkin bu çalışmaların Arap dünyasında yoğunlaştığı; ülkemizde ve Batı'da ise istenilen seviyede olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte ülkemizde eser hakkındaki akademik çalışmaların sayısının her geçen gün artmasını olumlu bir gelişme olarak değerlendirmek gerekir. Bu makalede Türkiye, Batı, Arap dünyası ile Ebû Hayyân'ın Mısır'a yolculuğunda uğradığı duraklar olması sebebiyle Kuzey Afrika'daki bazı ülkelerde *el-Bahru'l-muhît* tefsiri hakkında yapılmış akademik çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmada sadece *el-Bahru'l-muhît* tefsiri hakkında doğrudan yapılmış kitap, makale, tez ve bildirilerden oluşan akademik araştırmalara yer verilmiştir. Nitel araştırma yöntemiyle hazırlanan bu çalışma, basılı kaynakların yanı sıra çeşitli veri tabanları ve kataloglar taranarak oluşturulmuştur. Çalışmanın sonunda *el-Bahru'l-muhît* tefsirine ilişkin istatistikî bilgilere yer verilmesi yönüyle de nicel araştırma yönteminden de yararlanılmıştır. Çalışma sonunda *el-Bahru'l-muhît* tefsirine ilişkin akademik çalışmaların kahir ekseriyetinin Arap dünyasında yapılanların oluşturduğu; Türkiye ve Batı dünyasındaki akademik çalışmaların sayı ve konu çeşitliliği açısından Arap dünyasının oldukça gerisinde kaldığı görülmüştür. Ayrıca bu çalışmaların çoğunluğunu tez ve makalelerin oluşturduğu ve *el-Bahru'l-muhît* tefsirine ilişkin kitapların sayısının tahmin edilenin çok altında olduğu görülmüştür. Bu durum esere ilişkin akademik çalışmaların geniş kitlelere ulaşmasının önündeki en önemli engellerden biridir. Bu çalışma sonunda, *el-Bahru'l-muhît* tefsiri hakkında yapılmış 36 kitap, 1 kitap bölümü, 76 yüksek lisans, 88 doktora tezi, 91 makale ve 3 bildiri olmak üzere toplamda 295 adet akademik çalışma tespit edilmiştir. Çalışmalar bölgesel bazda incelendiğinde *el-Bahru'l-muhît* tefsiri hakkında ülkemizde 2 kitap, 3 yüksek lisans, 5 doktora tezi, 14 makale ve 1 bildiri olmak üzere 25; Arap dünyasında 33 kitap, 73 yüksek lisans, 82 doktora tezi, 76 makale ve 2 bildiri olmak üzere 266; Batı'da ise 1 kitap, 1 kitap bölümü, 1 doktora tezi ve 1 makale olmak üzere toplam 4 çalışma yapıldığı görülmektedir. Arap dünyası ve Batı'da *el-Bahru'l-muhît* tefsirine ilişkin ansiklopedi maddesi yazılmadığı, ülkemizde yazılan maddenin

ise revizyon aşamasında olduğu görülmüştür. Ülkemizde mükerrer ve birbirinin devamı niteliğindeki makaleler dikkat çekmektedir. *el-Bahru'l-muhît* tefsirinin ağırlıklı olarak dilbilim ve kıraat açısından incelendiği bu üç coğrafyada eser hakkındaki akademik çalışmaların ülkemizde dilbilim, tefsir metodolojisi ve kıraat; Arap dünyasında dilbilim, tercih olgusu, kıraat ve mukayese; Batı'da ise dilbilim araştırmalarına yoğunlaştığını ifade etmek mümkündür.

Ebû Hayyân ve tefsirinin tanıtılmasının yanı sıra *el-Bahru'l-muhît* tefsiri hakkında yapılmış akademik çalışmalara ilişkin veri sunularak ülkemizde esere ilişkin yapılacak sonraki çalışmalara ışık tutulmasının ve bu çalışmalarda tekrara düşülmesinin önüne geçilmesinin hedeflendiği bu araştırmanın sonucunda esere ilişkin az sayıda çalışmanın yapıldığı görülen ülkemizdeki araştırmacılara *el-Bahru'l-muhît* tefsirine ilişkin akademik araştırmalara hız verilmesi; eserin öncelikli olarak Sünnî tefsir metodolojisi, münâsebâtü'l-Kur'an başta olmak üzere Kur'an ilimleri ve kendinden sonraki eserlere etkisi yönünden incelenmesi gerektiği yönünde öneride bulunmak yerinde olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Literatür, Akademik Araştırma, Ebû Hayyân, el-Bahru'l-Muhît.

Giriş

Tefsir literatüründe öne çıkan eserlerden biri de vârisü 'ulûmî'l-evvelîn,¹ muhyî'l-fenni'l-'Arabî,² kudvetü'n-nuhât ve'l-üdebâ³ künyelerine sahip olan, Arap dilindeki uzmanlığından ötürü zamanının Sîbeveyhi'si ve Müberred'i olarak anılan⁴ Ebû Hayyân el-Endelûsî'nin (ö. 745/1344) rivayet ve dirayet metodunu birleştirip, zahirî ve Sünnî yorum biçimini esas alarak kaleme aldığı *el-Bahru'l-muhît* adlı tefsiridir.⁵ Sünnî anlayıştaki çevrelerce büyük ilgi gören eser dilbilim, belagat, fıkıh ve

¹ Ahmed Muhammed el-Makarrî et-Tilmisânî, *Nefhu't-tîb min ğusni'l-Endelûsî'r-ratîb*, thk. İhsan Abbas (Beyrut: Dâru Sâdır, 1968), 2/548.

² Muhammed b. Yusuf Ebû Hayyân el-Endelûsî, *Menhecü's-sâlik fi'l-keîâm 'alâ Elfiyeti İbn Mâlik*, ed. Zellig Z. Harris (Michigan: American Orient Society, 1947), 33.

³ Ebû Hayyân, *Tefsîru'l-bahri'l-muhît*, thk. Âdil Ahmed Abdilmevcûd-Ali Muhammed Mu'avvad (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2017), 1/99.

⁴ Ebû Hayyân, *en-Nehru'l-mâdd mine'l-Bahri'l-Muhît*, thk. Ömer el-Es'ad (Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 1995), 1/23.

⁵ Bk. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-muhît*, 1/103-104.

kıraate ilişkin yorumları sebebiyle tefsir araştırmacılarının da sıklıkla başvurduğu bir kaynak olmuştur.⁶ Ünlü kıraat bilgini İbnü'l-Cezerî (ö. 833/1429) *el-Bahru'l-muhîd* tefsirini benzeri daha önce yazılmamış bir eser olarak nitelerken⁷ Ebû Hayyân'ın öğrencisi Sefâkusî (ö. 742/1342) dilbilimsel alandaki nadir eserlerden biri olduğunu belirttiği *el-Bahru'l-muhîd*'in özellikle bu alanda diğer tefsirlerde olmayan bilgileri kapsadığına ve bu bilgilerin özenle toplanılan bilgilerin tefsir araştırmacılarına sunulduğunu belirtir.⁸

el-Bahru'l-muhîd hakkında kayda değer bir literatür de oluşmuştur. Eserin müellifi Ebû Hayyân *el-Bahru'l-muhîd* tefsirinde müfessirlere ve âlimlere yönelttiği eleştirileri, tartışmalı yorumları ve i'râba ilişkin zorlama görüşleri çıkararak *en-Nehru'l-mâdd* adlı eserini oluşturmuştur.⁹ Aralarında Ebû Hayyân'ın öğrencilerinin bulunduğu bazı âlimler de *el-Bahru'l-muhîd*'i referans alarak çeşitli eserler oluşturmuştur. Sefâkusî'nin *el-Mücîd fi i'râbi'l-Kur'âni'l-mecîd*, Tâceddin Ahmed b. Ümmi Mektûm'un (ö. 749/1349) *ed-Dürru'l-lakîd* ve Semîn el-Halebî'nin *ed-Dürru'l-masûn* adlı eseri büyük oranda *el-Bahru'l-muhîd*'e dayanmaktadır. Semîn el-Halebî'nin mezkûr eseri kendisinden sonra yeni bir literatürün oluşmasına da katkı sağlamış; onun, hocası Ebû Hayyân'a yönelik tenkitleri Bedreddin el-Gazzî (ö. 984/1577) ile Kınalızâde Ali Çelebi (ö. 979/1572) arasında tartışılmış ve Gazzî, Semîn el-Halebî'nin bu eleştirilerini cevaplamak için *ed-Dürri's-Semîn fi'l-münâkaşati beyne Ebî Hayyân ve's-Semîn* adlı eserini yazmıştır. Kınalızâde buna mukabil Halebî'nin hocasına yönelttiği tenkitleri savunduğu *Risâle fi'l-muhâkeme beyne Ebî Hayyân ve tilmizihî fi't-tefsîr* isimli risalesini yazmıştır. Ebû Zekeriyâ Yahya b. Muhammed eş-Şâvî (ö. 1096/1685) de Ebû Hayyân'ın *el-Bahru'l-muhîd*'inde Zemahşerî (ö. 538/1144) ve İbn Atıyye (ö.

⁶ Bu konuda bk. Mahmut Kafes, *Ebû Hayyân el-Endelüsi'nin Hayatı ve el-Bahru'l-Muhîd İsimli Tefsirindeki Metodu* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994), 104-216; Mehmet Kaya, *Endülü's Tefsir Geleneğinde Eleştiri -Bahru'l-Muhîd Örneği-* (Ankara: Fecr Yayınları, 2020), 247-258.

⁷ Şemseddin Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed b. Yusuf b. el-Cezerî, *Ğâyetü'n-nihâye fi tabakâti'l-kurrâ* (Bergstrasser: Mektebetü İbn Teymiye, 1351), 2/286.

⁸ Burhaneddin Ebû İshak İbrahim b. Muhammed es-Sefâkusî, *el-Mücîd fi i'râbi'l-Kur'âni'l-mecîd*, thk. Hâtem Salih ed-Dâmin (b.y. Dâru İbni'l-Cevzî, 1430), 21.

⁹ Bk. Ebû Hayyân, *en-Nehru'l-mâdd*, thk. Ömer el-Es'ad, 1/23-24.

541/1147)'ye yönelttiği eleştirileri *el-Muhâkemât beyne Ebî Hayyân ve'bni 'Atıyye ve'z-Zemahşerî* adlı eserinde özetlemiştir.¹⁰

Son dönemde *el-Bahru'l-muhît* tefsirine ilişkin ihtisar çalışmalarına da rastlanılmaktadır.¹¹

1. *el-Bahru'l-Muhît* Tefsiri Hakkında Yapılmış Akademik Araştırmalar

Akademik araştırmalarda sıklıkla başvuru kaynağından biri olan *el-Bahru'l-muhît* tefsirinin ülkemizde müstakil bir araştırmaya konu olması geç bir döneme rastlamaktadır. Son dönemde eser hakkındaki akademik araştırmaların ivme kazandığı gözlemlenmekle birlikte bu çalışmaların sayısının, eserin şöhretiyle ters orantılı olduğu görülmektedir.

Eser hakkındaki akademik araştırmaların çoğunu Türkiye, Arap dünyası ve Batı'da yapılanlar oluşturmaktadır. Ebû Hayyân'ın Endülüs coğrafyasına mensup olması açısından Avrupa, yirmi yedi yaşından itibaren Mısır'da yaşaması, burada vefat etmesi ve Mısır'a giderken kullandığı Kuzey Afrika güzergahında Arapların yaşaması sebebiyle Arap dünyası ile ilgisi bulunmaktadır. Ayrıca onun, Türkçeye ilişkin *el-İdrâk li lisâni'l-Etrâk*, *el-Ef'âl fi lisâni't-Türk* ve *Zehvü'l-mülk fi nahvi't-Türk* adlı eserleri¹² sebebiyle Türklerle ilişkili olması *el-Bahru'l-muhît* hakkındaki çalışmaların bu üç bölgede yoğunlaşmasına neden olmuştur. Endonezya, Malezya ve İran gibi Asya ülkelerinde esere ilişkin akademik araştırmalar bulunmakla birlikte bu çalışmaların hepsine bu makalede

¹⁰ Bu konuda bk. Kaya, *Endülüs Tefsir Geleneğinde Eleştiri*, 22-23.

¹¹ Bu eserler şunlardır: Sabri İbrahim Seyyid, *İ'râbu'l-Kur'ân fi Tefsîri Ebî Hayyân* (Mısır: Dâru'l-Ma'rife el-Câmi'iyye, 1989); *Faslu'l-makâl fi i'râbi's-seb'i't-tvâil: Müstahrac ine't-Tefsîri'l-Kebîr el-müsemma bi'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelusî* (Mısır: Dâru'l-Ma'rife el-Câmi'iyye, 1989); Yasin Casim, *el-İ'râbu'l-muhît min tefsîri'l-Bahri'l-Muhît* (Beirut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 2001); Mahmûd Şâkir, *İ'râbu'l-Kur'ân li Ebî Hayyân el-Endelusî el-müteveffâ 752 h.* (Beirut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 2005); İbrahim Şemseddin, *Fehârisü tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Muhammed b. Yûsuf eş-Şehîr bi Ebî Hayyân el-Endelusî* (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 2010).

¹² Ebû Hayyân'ın hayatı ve eserleri için bk. Makarrî, *Nefhu't-tîb*, 2/535-584; Safedî, *Kitâbü'l-vâfi*, 5/175-186; Mahmut Kafes, "Ebû Hayyân el-Endelusî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/152-153; Kaya, *Endülüs Tefsir Geleneğinde Eleştiri*, 159-243.

değnilmeyeceğinden makalenin kapsamı Türkiye, Batı ve Arap dünyasındaki çalışmalarla sınırlandırılmıştır.

Ebû Hayyân'ın *el-Bahru'l-muhît* adlı tefsiriyle ilgilenen araştırmacılara veri sunarak konuya ilişkin mükerrer çalışmaların önüne geçilmesine ve eser hakkında orijinal çalışmaların yapılmasına katkı sunmayı hedeflediğimiz bu makale, çeşitli basılı kataloglar, kütüphane katalogları, veri tabanları ve akademik çalışmalar taranmak suretiyle oluşturulmuştur.

Çalışmada *el-Bahru'l-muhît* tefsiri hakkında ulaşılabilen kitap, tez, makale ve bildirilerden oluşan akademik çalışmalara kronolojik olarak yer verilecektir. *el-Bahru'l-muhît* tefsirine ilişkin *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*'ndeki maddenin güncellemesi devam ettiği¹³ için bu çalışmada yer verilmemiştir. Eserin kısmen ya da tamamen orijinal dili olan Arapça dışındaki bir dile tercümesine rastlanılmadığından çalışmada bu yönde bir başlık açılmamıştır.

1.1. Türkiye'de Yapılan Çalışmalar

Ülkemizde *el-Bahru'l-muhît* tefsiri hakkındaki akademik araştırmaların çoğunluğunu makaleler oluşturmaktadır. Eser hakkındaki ilk kitabın oldukça geç bir tarih olan 2019 yılında kaleme alındığı, tezlerin sayısının oldukça düşük ve eserin sadece bir adet bildiriye konu olduğu görülmektedir. Ülkemizde *el-Bahru'l-muhît* hakkındaki akademik çalışmalar şunlardır:

1.1.1. Kitaplar

1. Yakup Yüksel, *Tefsirde Dil ve Kıraât Tartışmaları -Ebû Hayyân'ın Zemahşerî Eleştirisi-* (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2019).

2. Mehmet Kaya, *Endülüs Tefsir Geleneğinde Eleştiri -Bahru'l-Muhît Örneği-* (Ankara: Fecr Yayınevi, 2020).

1.1.2. Tezler

Ülkemizde *el-Bahru'l-muhît* tefsiri hakkındaki yüksek lisans ve doktora düzeyindeki tezler şunlardır:

¹³ Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA), "el-Bahru'l-Muhît" (Erişim 01 Ağustos 2021).

1.1.2.1. Yüksek Lisans

1. Mustafa Köseoğlu, *Ebu Hayyân'ın el-Bahrü'l-Muhîr Adlı Eserinin Beyân İlmi Açısından Tahlili* (İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017).

2. Huzeyfe Ateş, *Ebû Hayyân El-Endelüsî'nin El-Bahrü'l-Muhîr Tefsirinde Garibu'l-Kur'an'a Yaklaşımı* (Yozgat: Yozgat Bozok Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2020).

3. Abdurrahman Kaan Karagöz, *Ebû Hayyân Tefsirinin Kaynakları: Te'vîlâtü'l Kur'an Örneği* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021).

1.1.2.2. Doktora

1. Mahmut Kafes, *Ebû Hayyân el-Endelüsî'nin Hayatı ve el-Bahrü'l-Muhîr İsimli Tefsîrindeki Metodu* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995).

2. M. Vecih Uzunoğlu, *el-Bahrü'l-Muhîr'in Filolojik Açından İncelenmesi* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006).

3. İbrahim Uludaş, *Ebu'l-Hayyân el-Endelüsî'nin el-Bahrü'l-Muhîr'inde Kıraat Olgusu* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.)

4. Halil İbrahim Kocabıyık, *Belâgat Açısından Ebû Hayyân'ın el-Bahrü'l-Muhîr Tefsiri* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018).

5. Zelal Aboud, *Eseru Kelami'l-Arap fi Tevcihi etTahlili'n-Nahvî İnde E'lami'l-Mufessirin el-Endelusiyyin (İbnu Atiyye ve Ebu Hayyan Enmuzecen)* (Bingöl: Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019).

1.1.3. Makaleler

1. Hüseyin Avni Çelik, "Ebû Hayyân el-Endelüsî ve Tefsirindeki Metodu", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (1986), 187-216.

2. Hüseyin Avni Çelik, "Ebu Hayyân el-Endelüsî ve Tefsirdeki Metodu", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (1990), 143-164.

3. Hüseyin Avni Çelik, "Ebu Hayyân el-Endelüsî ve Tefsirdeki Metodu", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (1991), 118-129.¹⁴

¹⁴ Çelik'in bu son iki makalesi 1986 yılında yayımlanan makalenin genişletilmiş hali olup son makale bir öncekinin devamıdır.

4. Alican Dağdeviren, "Ebu Hayyân el-Endelüsî ve Kıraat İlmindeki Yeri", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14 (2006), 25-47.

5. Abdulhalim Abdullah, "Ebu Hayyan'a Göre Cümlelerin İrabı ve Gramer Kurallarının Anlama Etkisi -Bakara Suresi Tefsiri Örneği-", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2013), 297-326.

6. Lazhar Kerchou, "Ebû Hayyân'ın el-Bahru'l-Muhît Tefsiri Bağlamında Nahve Dair Metodik Esasları", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41/1 (2015), 313-336.

7. Fatma Dursun - Eyüp Yaka, "Zemahşerî ve Ebû Hayyân Tefsirlerinin İcâzu'l-Kur'ân Açısından Karşılaştırılması", *Kesit Akademi Dergisi* 4/15 (2018), 237-256.

8. Halil İbrahim Kocabıyık, "Ebû Hayyân'ın el-Bahru'l-Muhît Tefsirinde Teşbih Sanatı", *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3/1 (2018), 162-178.¹⁵

9. İbrahim Uludaş, "Ebû Hayvân'ın el-Bahru'l-Muhît Adlı Tefsîr'inde Mütevâtir Kıraatların Nahiv Yönü" *Diyanet İlmi Dergi* 54/1 (2018), 11-46.

10. Ayat Al-Salih, "Esbâbü'n-Nüzûl ve Eseruhâ fî't-Te'vîlî'n-Nahvî 'inde Ebî Hayyân fî'l-Bahri'l-Muhît", *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (Haziran 2019), 63-80.¹⁶

11. Ekhtiar, Ousama - Zelal Aboud, "Kavâidü't-Tevcîhi'n-Nahvî lede'l-Müfessirîn el-Endelüsiyyîn -İbn Atıyye ve Ebû Hayyân el-Endelüsî Enmûzecen-", *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (Haziran 2019), 11-26.

12. H. İbrahim Kocabıyık, "Ebû Hayyân ve el-Bahru'l-Muhît Adlı Tefsîri", *Academic Platform Journal of Islamic Research* 3/2 (2019), 195-208.

13. H. İbrahim Kocabıyık, "Ebû Hayyân ve el-Bahru'l-Muhît Adlı Tefsîri (II)", *Academic Platform Journal of Islamic Research* 3/3 (2019), 378-388.¹⁷

¹⁵ Makale müellifin doktora tezinden oluşturulmuştur.

¹⁶ Makale müellifin Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde devam eden *Dil Dışı Bağlamın Gramatik Tartışma Üzerindeki Etkisi Zemahşerî, Râzî ve Ebû Hayyân Üzerinde Bir İnceleme* başlıklı doktora tezinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

¹⁷ Bir önceki makale ile onun devamı olan bu makale müellifin doktora tezinden oluşturulmuştur.

14. Bünyamin Aydın, “Kur’an Yorumunda Bağlamsal Anlamanın Gramatik Çözümleme Üzerindeki Etkisi -Ebû Hayyân el-Endelüsî’nin Takdim-İhtisas İlişkisi Konusunda Zemahşerî’ye Yönelik Eleştirisi Bağlamında-”, *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* 20/1 (2020), 95-117.

1.1.4. Bildiriler

1. Mehmet Nafi Arslan, “Dil Âlimleri Arasındaki Eleştiri Kültürü ve Ebû Hayyân’ın Eleştirilerinden Örnekler”, *İslam Düşüncesinde Eleştiri Kültürü ve Tahammül Ahlâkı Sempozyumu*, ed. Mahsum Aytepe vd. (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2019), 535-550.

1.2. Arap Dünyasında Yapılan Çalışmalar

el-Bahru’l-muhît hakkındaki akademik çalışmaların Türkiye ve Batı’ya göre oldukça erken bir tarihte başladığı Arap dünyasında esere ilişkin çok sayıda akademik çalışmanın yapıldığı; bu çalışmaların önemli bir kısmını tez ve makalelerin oluşturduğu görülmektedir. Arap dünyasında eser hakkındaki akademik çalışmalar şunlardır:

1.2.1. Kitaplar

1. Abdülfettâh bihayrî İbrahim, *Mevâkıf nahviyye muztaribe fi kitâbi’l-Bahri’l-Muhît li Ebî Hayyân en-nahvî* (Kahire: Dâru’t-Tibâ’îl-Muhammediyye, 1979).

2. Abdüllatîf Muhammed el-Hatîb, *el-Bahru’l-Muhît li Ebî Hayyân en-nahvî dirâse nahviyye sarfiyye savtiyye* (Irak: Dâru’l-Enbâr, 1981).¹⁸

3. Sabri İbrahim Seyyid, *Şevâhidü Ebî Hayyân fi tefsîrih*, (Mısır: Dâru’l-Ma’rife el-Câmi’iyye, 1989).

4. Muhammed Ahmed Hâtır, *İhtilâfu ebniyeti’l-esmâ ve’l-ef’âl fil-kırâati’l-menkûle fi tefsiri Ebî Hayyân el-Bahri’l-Muhît* (Kahire: Matbaatü’l-Emâne, 1990).

5. Muhammed Ahmed Hâtır, *İhtilâfu’l-hurûf ve’l-harekât fil-kırâati’l-menkûle fi tefsiri Ebî Hayyân el-Bahri’l-Muhît* (Kahire: Mektebetü’l-Emâne, 1990).

6. Muhammed Ahmed Hâtır, *Vücûhu’l-isnâd ve’l-i’râb fi’l-kırâati’l-menkûle fi tefsir-i Ebî Hayyân el-Bahri’l-Muhît* (Kahire: Matba‘atü’l-Emâne, 1990).

7. Me’mûn b. Muyhiddîn el-Cennân, *Ebû Hayyân el-Endelüsî: menhecuhu’t-tefsîrî* (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-‘İlmiyye, 1993).

¹⁸ Çalışma müellifin doktora tezinden oluşturulmuştur.

8. Şuâ' İbrahim Abdurrahman Mansûr, *Ebyâtü'n-nahv fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît* (Mekke: Mektebetü Dâri't-Türâs, 1994).

9. Fütûh Fatîm Mahmûd Yusuf, *Kırâatü'l-Haseni'l-Basrî: dirâse savtiyye min hulâli'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân* (Mısır: Mektebetü'l-Îmân, 1995).

10. Muhammed Ahmed Hâtır, *el-Kırâati'l-Kur'âniyye fi'l-Bahri'l-Muhît* (Mekke: Mektebetü Nizâr Muhammed el-Bâz, 1995).

11. Naim Mustafa Yahya Şeref, *Difâ' 'ani'l-kırâati'l-'aşri'l-mütevâtira fi'l-Bahri'l-Muhît li Muhammed b. Yûsuf eş-Şehîr bi Ebî Hayyân* (Kahire: Matbaatü'ş-Şürûk, 1997).

12. Abdülatîf Muhammed el-Hatîb, *Ebû Hayyân el-Endelüsî: en-nahvî el-müfessir* (Beyrut: Dâru İbn Kesîr 1999).

13. Âmâl Fevzî Emîn, *Tatbîkât fi 'ilmi'l-beyân* (Mısır: Dâru'l-Ma' rife el-Câmi'iyye, 2000).

14. Bedr b. Nâsır b. el-Bedr, *Ebû Hayyân ve tefsîruhu'l-Bahri'l-Muhît* (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2000).¹⁹

15. Düreyd Hasen Ahmed, *'İlelü'l-ihitiyâr fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî* (Bağdat: Câmi' atü Saddâm li'l-'Ulûmi'l-İslâmiyye, 2000).²⁰

16. Abdülhamîd Mustafa es-Seyyid, *Mesâilu'n-nahv ve's-sarf fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî: medhal li dirâseti nahvi'n-nass: cem'an ve dirâseten* (Amman: Dâru'l-İsrâ, 2002)

17. Bedr Nâsır Muhammed el-Bedr, *İhtiyârâtü Ebî Hayyân en-nahviyye fi'l-Bahri'l-Muhît -cem'an ve dirâseten* (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2000).²¹

18. Muhammed Hân, *el-Lehecâtü'l-'Arabiyye ve'l-kırâatü'l-Kur'âniyye dirâse fi'l-Bahri'l-Muhît* (Kahire: Dâru'l-Fecr, 2002).

19. Âmâl Fevzî Emîn, *Tatbîkât fi 'ilmi'l-bedî' min tefsîri'l-Bahri'l-Muhît* (Mısır: Dâru'l-Ma' rife el-Câmi'iyye, 2003).

¹⁹ Eser müellifin yüksek lisans tezinin birinci kısmından oluşturulmuştur. bk. el-Bedr, *Ebû Hayyân ve tefsîruhu'l-Bahri'l-Muhît*, 8-9.

²⁰ Eser müellifin yüksek lisans tezinden oluşturulmuştur.

²¹ Eser müellifin yüksek lisans tezinin ikinci kısmından oluşturulmuştur. bk. el-Bedr, *Ebû Hayyân ve tefsîruhu'l-Bahri'l-Muhît*, 8-9.

20. Ahmed Hâlid Şükrî, *Ebû Hayyân el-Endelûsî ve menhecüh fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît ve fi'l-îrâdi'l-kırâati fih* (Ürdün: Dâru Ammâr 2006).²²

21. Abdullah b. Muhammed b. İbrahim el-'Umeyr, *Mesâilü't-tasrîf fi'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Müteveffâ sene 745* (Riyad: Dâru's-Sumey'î, 2007).²³

22. Bû Şuayb Mahmâdî, *Ebû Hayyân ve menhecüh fi tefsîri'l-Kur'âni'-kerîm* (Tetuan: Câmi'atü Abdî'l-Melik es-Sa'dî -Külliyetü'l-Âdâb ve'l-Ulûmî'l-İnsâniyye, 2007).²⁴

23. Nureddin İbn Huveylî el-Ahdar Meydânî, *Tevcîhu Ebî Hayyân li'l-kırâati'l-müşkile nahviyyen min hulâli tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît sûrati'l-Bakara nemûzecen* (Cezâyir: Câmi'tü'l-Cezâir, Külliyyetü'l-Âdâb ve'l-Lüğa, 2008).

24. İslam Ebunnasr Ali Huseybe, *Üslûbu's-şart 'inde Ebî Hayyân fi tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît: dirâse nahviyye dilâliyye* (Mısır: Dâru Mektebeti'l-İsrâ, 2010).

25. 'Atıyye Cum'a Harun Harun, *el-Bahsü'l-beyânî fi't-tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelusî el-Mısrî mevtinen el-Mâlikî sümme's-Şâfi'î mezheben* (Kahire: Mektebetü'l-Âdâb, 2012).²⁵

26. Suad Kureydî el-Ker'âvî, *el-'Avâmilü'l-lafziyye fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelûsî dirâse nahviyye* (Dimeşk, Dâru Temmuz, 2012).

27. Fuâd Bû Ali, *el-Üsüsü'l-fikriyye ve'l-lüğaviyye li'd-dirâseti'n-nahviyye 'inde Ebî Hayyân el-Endelusî* (Amman: 'Âlemü'l-Kütübi'l-Hadîs, 2014).

28. Nihle Zühdî İbrahim eş-Şiblî, *et-Tevcîhu'n-nahvî beyne'z-Zemahşerî ve Ebî Hayyân*, (Ürdün: Dâru Celîsî'z-Zamân, 2016).²⁶

29. Abdüllcevâd el-Beydânî, *Meâhizü'l-mu'ribîn 'alâ kavâ'idî'n-nahviyyîn fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît* (Amman: Dâru'l-Eyyâm, 2017).²⁷

²² Eser müellifin yüksek lisans tezinden oluşturulmuştur.

²³ Eser müellifin doktora tezinden oluşturulmuştur.

²⁴ Eser müellifin doktora tezinden oluşturulmuştur.

²⁵ Eser müellifin doktora tezinden oluşturulmuştur.

²⁶ Eser müellifin doktora tezinden oluşturulmuştur.

²⁷ Eser müellifin doktora tezinden oluşturulmuştur.

30. el-Huseynî Mahmûd Musa, *el-İnsicâmü'd-dilâlî fi'l-Kur'âni'l-kerîm dirâse nassıyye fî tefsîri'l-Bahri'l-Muhît* (Tanta: Dâru'n-Nâbiğa, 2019).²⁸

31. İbrahim Rahman Hamid el-Arkî, *el-Eseru't-tefsîrî li Ebîbekr el-Enbârî (v. h. 228) fî'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî* (Dimeşk: Dâru Emel el-Cedîde, 2019).

32. Muhsin Hüseyin el-Hafâcî, *et-Tercîhu'n-nahvî fî tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî (v. h. 745)* (Amman: Dâru'r-Rdvân, 2019).²⁹

33. Kasım Muhammed Salih, *ez-Zâhiratü'n-nahviyye beyne'z-Zemahşerî ve Ebî Hayyân: mesâil mine'l-Bahri'l-Muhît* (Amman: by.).³⁰

1.2.2. Tezler

Arap dünyasında *el-Bahru'l-muhît* tefsiri hakkında yüksek lisans ve doktora seviyelerinde çeşitli tezler kaleme alınmıştır. Tezlerin önemli bir kısmının el-Ezher Üniversitesi'nde yapıldığı görülmektedir.

1.2.2.1. Yüksek Lisans

1. Abdülmecid Abdüsselam el-Muhtesib, *Menhecü Ebî Hayyân fî tefsîri'l-Bahri'l-Muhît* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, Külliyyetü'l-Lüğatî'l-'Arabiyye, 1968).

2. Muhammed Abdülmün'im eş-Şâfi'î, *Ebû Hayyân el-müfessir menhecuh ve ârâuh fî't-tefsîr* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, Külliyyetü Usûliddîn, 1972).

3. Hüseyin Kemal eş-Şâmî, *Ebû Hayyân el-Endelüsî müfessiran* (Mısır: Câmi'atü 'Ayn Şems, 1980).

4. Abdülğaffâr Hâmid Hilâl, *el-Lehcetü'l-hicâziyye fî kitâbi'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, 1981).

5. Abdülhamîd Ebû Sekîn, *Hasâisu lehceci Temîm min hılâli kitâbi'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, 1982).

6. Zekeriyâ Sa'îd Ali, *el-Belâğa 'inde Ebî Hayyân el-Endelüsî fî tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît me'a tahkîki'l-mukaddime ve sûrati'l-Fâtiha* (Câmi'atü'l-Kahire, 1985).

7. Ahmed Hâlid Şükrî, *Kırâât fî tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî (v. 745 h.) min evveli sûrati'l-Fâtiha ila âhiri sûrati'l-Enfâl*, (Medine: el-Câmi'atü'l-İslâmiyye, Kısmü'd-Dirâsâtî'l-Ulyâ, 1987).

²⁸ Eser müellifin doktora tezinden oluşturulmuştur.

²⁹ Eser müellifin doktora tezinden oluşturulmuştur.

³⁰ Eser müellifin yüksek lisans tezinden oluşturulmuştur.

8. İsa b. Ali b. Muhammed b. Fâyi ‘‘Useyrî, *Mesâilü'l-hilâfi'n-nahviyye beyne Ebî Hayyân ve'bni 'Atiyye* (Riyad: Câmiatü'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye, Külliyyetü'l-Lügati'l-'Arabiyye, 1988).

9. Muhammed Mahmûd ‘Abdülcevâd Abdullah, *Dirâsetü'l-mesâilü'n-nahviyye bi'l-cüz'i's-sâbi' mine'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân en-nahvî: tahkîk ve dirâse* (Mısır: Câmi'atü'l-Ezher, 1988).

10. Subhî Abdülhamid Muhammed Abdülkerim, *Dirâsetü'l-mesâilü'n-nahviyye bi'l-cüz'i's-sâbi' mine'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân en-Nahvî* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, 1988).

11. Garîb Abdülmecîd Nâfi', *el-Kadâyâ'n-nahviyye ve's-sarfiyye fi'l-cüz'i'r-râbi' min kitâbi'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî el-müteveffâ sene hams ve erbe îne ve seb 'i mie hicriyye min evveli kavlihi Te'âlâ ‘‘Letecidenne eşedde'n-nâsi 'adâveten li'l-lezîne âmenû el-Yehûde ve'l-lezîne eşrakû... el-Mâide 82 ilâ âhiri sûrati'l-Enfâl* (Mısır: Câmi'atü Ezher, 1990).

12. Kasım Muhammed Salih, *ez-Zâhiratü'n-nahviyye beyne'z-Zemahşerî ve Ebî Hayyân: mesâil mine'l-Bahri'l-Muhît*, (Amman: Câmi'atü'l-Yermük, Külliyyetü'l-Âdâb ve'l-'Ulûmi'l-İnsâniyye, 1990).

13. Medehat Muhammed es-Seyyid Ziyade, *el-Kadâyâ'n-nahviyye fi'd-Dürri's-Semîn beyne'z-Zemahşerî ve Ebî Hayyân ve's-Semîn* (Mısır: Câmi'atü'l-Ezher, 1992).

14. Bedr b. Nâsır b. el-Bedr, *Ebû Hayyân ve tefsîruhu'l-Bahri'l-Muhît*, (Riyad: Câmi'atü'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye, Külliyyetü'l-Lügati'l-'Arabiyye 1993).

15. el-Muvâfi er-Rufâ'î el-Bîlî, *el-Kırâati'l-Kur'âniyye ve 'alâkatühâ bi'l-lehecâti'l-'Arabiyye fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân min evveli sûrati'l-Fâtîha ilâ nihâyeti sûrati'l-Hicr* (Mısır: Câmi'atü Ezher, 1993).

16. Dînâ Muhammed b. Hamûd b. el-Huseyn el-Hârisî, *el-Lügâtü'l-'Arabiyye fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî -el-cânibu'n-nahvî* (Mekke: Câmi'atü Ümmi'l-Kurâ, 1995).

17. Düreyd Hasen Ahmed, *İlelü'l-ihdiyâr fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî*, (Bağdat: Câmi'atü Bağdat Külliyyetü'l-Âdâb, 1995).

18. Fâyiz Zeki Muhammed Diyâb, *Mesâilü'l-hilâf beyne Ebi'l-Bekâ ve Ebî Hayyân min hilâli kitâbeyhimâ İmlâi mâ menne bihi'r-Rahmân ve'l-Bahri'l-Muhît* (Mısır: Câmi'atü Ezher, 1996).

19. Muhsin Abdüsselâm Bilhasen, *el-Kırââtü'l-Kur'âniyye eş-şâzze fi'l-Bahri'l-Muhît* (Bağdat: Câmi'atü Bağdat, Külliyyetü't-Terbiye, 1996).

20. 'Abdülaziz Ğânim Hâmid, *Üslûbu'l-istifhâm fi'l-Kur'ân fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî* (Bağdat: Câmi'atü Saddâm li'l-'Ulûmil-İslâmiyye, 1997).

21. Mu'avvîda bt. Mu'avvîda el-Hukmî, *Ta'akkubâtu Ebî Hayyân fi'l-Bahri'l-Muhît li Ebi'l-Bekâ el-'Ukberî dirâse nahviyye sarfiyye* (Mekke: Câmi'atü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'l-Lügati'l-'Arabiyye, 1997).

22. Rızk Ferc Ahmed el-Bağdâdî, *et-Tevâbi' beyne'z-Zemahşerî fi Keşşâfih ve Ebî Hayyân fi Bahrihi'l-Muhît* (Filistin: Ma'hedü'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, 1997).

23. Salih Ziyâb Salih el-Cebûrî, *Dirâsetü üslûbi'ş-şart fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân li süveri'l-Bakara, Âl-i İmrân ve'n-Nisâ* (Bağdat: Câmi'atü Saddâm li'l-'Ulûmil-İslâmiyye, 1997).

24. Cezâ Muhammed Hasen el-Musâravah, *Devru'l-Lehce fi Tescîhi'l-Kırâati'l-Kur'âniyye 'inde Ebî Hayyân el-Endelüsî fi Tefsîrihi el-Bahri'l-Muhît* (Ürdün: Câmi'atü Mu'te, Külliyyetü'l-Âdâb, 2000).

25. Ali Seyyid Ahmed Ebû Ali, *Tefsîru sûrati'n-Nahl beyne'z-Zemahşerî ve Ebî Hayyân (dirâse mukârane)* (Mısır: Câmi'atü'l-Ezher, 2001).

26. Abdussabûr Ahmed Mahmûd el-Ensârî, *Tefsîru sûrati'n-Nûr beyne'z-Zemahşerî ve Ebî Hayyân: Dirâse Mukârane* (Mısır: Câmi'atü'l-Ezher, 2002).

27. Abdülfettâh Muhammed Hubeyb, *Hurûfu'l-me'ânî fi Kitâbi'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân cem'an ve dirâseten ve takvîmen* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, 2002).

28. Esmâ bt. Mahmûd Tüllâb, *el-Mesâilu'n-nahviyye ve's-sarfiyye fi'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân min bidâyeti sûrati'z-Zuhruf ilâ nihâyeti sûrati'l-Hadîd* (Mekke: Câmi'atü Ümmi'l-Kurâ, Kısmü'd-Dirâsâti'l-'Ulyâ el-'Arabiyye, 2002).

29. Fevziyye bt. Âdem b. Muhammed el-Hûsâvî, *Mesâilu'n-nahviyye ve's-sarfiyye fi kitâbi'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî min evveli sûrati'l-Mücâdile hattâ nihâyeti sûrati'l-Mürselât* (Mekke: Câmi'atü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'l-Lügati'l-'Arabiyye, 1423).

30. Ebû Serî' Muhammed Ebû Serî', *Tefsîru sûrati'l-Enfâl beyne'z-Zemahşerî ve Ebî Hayyân: Dirâse Mukârane* (Mısır: Câmi'atü'l-Ezher, 2003).

31. Mahmûd Hasen Rırat Muhammed, *Tefsîru sûrati'n-Nisâ beyne'z-Zemahşerî ve Ebî Hayyân "Dirâse Mukârane"* (Mısır: Câmi'atü'l-Ezher, 2003).

32. Abdünnâsır Nâsır Ahmed eş-Şeddâdî, *Muhâlefâtü Ebî Hayyân en-nahviyye 'ale'z-Zemahşerî* (Yemen: Câmi'atü San'a, Külliyyetü'l-Lüğât, 2004).

33. Muhammed Mansûr Mezrû'a Hâtem, *Tefsîru sûrati'z-Zümer beyne'z-Zemahşerî ve Ebî Hayyân: dirâse mukârane* (Mısır: Câmi'atü'l-Ezher, 2004).

34. Asya Abdirabbih ez-Züneybât, *Kırâatü 'Abdillâh b. Mes'ûd fi tefsîri'l-Bahril-Muhît: dirâse lüğaviyye nahviyye* (Amman: Câmi'atü'l-Yermük, Külliyyetü'l-Âdâb, 2005).

35. Bilal Muhammed Abdullah el-Hayânî, *Hazfu'l-harf ve ziyâdetüh fi'l-Bahri'l-Muhît* (Bağdat: Câmi'atü Bağdat, Külliyyetü'l-Âdâb, 2005).

36. Nidâl Müşrif Muhlif, *Rudûdu Ebî Hayyân fi'l-Bahri'l-Muhît 'alâ Ebî'l-Bekâ el-'Ukberî* (Irak: Câmi'atü'l-Enbâr Külliyyetü't-Terbiye, 2005).

37. Nâsır Yusuf Abdullah, *Vücûhu'l-hitâbi'l-Kur'ânî fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelusî* (Bağdat: el-Câmiatü'l-İslâmiyye, Külliyyetü'l-Lüğatî'l-'Arabiyye ve 'Ulûmî'l-Kur'ân, 2006).

38. Emel Abdullah Muhammed en-Nu'aymât, *el-İmâm Ebû Hayyân ve cühûduh fi tavdîhi'l-ilâhiyyât min hilâli tefsîrihi'l-Bahril-Muhît* (Ürdün: Câmi'atü'l-Bekâ et-Tatbîkiyye, Külliyyetü'd-Dirâsâtî'l-'Ulyâ, 2007).

39. Muhammed Mu'âz b. Abdirrahîm, *Mevkifu Ebî Hayyân el-Endelüsî fi'l-Bahri'l-Muhît min Ebi'l-Hasen el-Hûfî el-Müteveffâ (430 h.): 'arz ve münâkaşa* (Medine: el-Câmi'atü'l-İslâmiyye, 2007).

40. Muhammed Taha Feyyâz, *Cühûdu Ebî Hayyân el-Endelusî el-belâğîyye fi tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît (h. 654-745)* (Tikrit: Câmi'atü Tikrit, 2007).

41. Râid Hâmid Hudayr e-Mer'abî, *el-Bahsü'l-belâğî fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît* (Irak: Câmi'atü'l-Kâdisiyye, 2007).

42. Muhammed Ahmed Ahmed Nassâr, *Tefsîru sûrati'l-Mü'minûn dirâse mukârane beyne'l-eimme ez-Zemahşerî ve Ebî Hayyân ve Ebi's-Suûd* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, 2008).

43. Nevra bt. Muhammed bt. Abdillâh el-Hedb, *el-Müfredât fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân min evveli sûrati'l-Fâtîha hattâ'l-âye (74)*

348 | M. KAYA / el-Bahru'l-Muhît Tefsiri Hakkında Yapılmış Akademik Araştırmalar: Bir Literatür İncelemesi -Türkiye, Arap Dünyası ve Batı Ölçeğinde-
min sûratı'l-Bakara: cem'an ve dirâseten (Riyad: Câmi'atü'l-Emîra Nevra bt. Abdirrahmân, 2008).

44. Sa'd b. Abdillâh el-Mahmûd, *Dilâliyyâtü'l-kelime beyne tefsîrayi'l-Keşşâf ve'l-Bahri'l-uhût: ed-dilâle el-ıstılâhiyye: dirâse vasfiyye mukârane* (Riyad: Câmi'atü'l-Melik Su'ûd, Külliyyetü'l-Âdâb, 2008).

45. Benân Teysîr Halîl Bekr, *Edevâtü'l-esâlîb fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî ma'ânihâ ve'sti mâlâtuhâ* (Amman: el-Câmi'atü'l-Ürdüniyye, Külliyyetü'd-Dirâsâti'l-'Ulyâ, 2009).

46. Mahir Selâm Abduh Abdullah, *Ta'addüdü't-tevcîhi'n-nahvî fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân en-nahvî* (Kahire: Câmi'atü'l-Kahire, Külliyyetü'd-Dâru'l-'Ulûm, 2009).

47. Ahmed Muhammed Sayra, *Tercihâtü İmâm Ebî Hayyân (654/745) fi tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît min evveli sûratı'r-Rûm ilâ âhiri sûratı'z-Zümer* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, 2010).

48. İbrahim Tefvik ed-Dîb, *Tercihâtü'l-İmâm Ebî Hayyân fi tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît min evveli sûratı'l-Mücâdile ilâ âhiri sûratı'n-Nâs* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, Kısmu'l-Kitâb ve's-sünne, 2010).

49. Mâcid Nâsır Hüseyin en-Nâilî, *et-Te'vîlu'n-nahvî fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî v. 745* (Irak: Câmiatü'l-Kâdisiye Külliyyetü'l-Edeb, 2010).

50. Midyân İvâd Midyân er-Reşîdî, *"Min" fi'l-Kur'âni'l-Kerîm 'inde Ebî Hayyân el-Endelüsî fi tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît* (Ürdün: Câmi'atü Ürdün, Külliyyetü'l-Âdâb, 2010).

51. Nevâl bt. Tâlib b. Ferac es-Su'aydî, *Muhâlefâtü'l-Ferrâ (v. 207 h.) li'n-nuhât ve mevkıfu Ebî Hayyân minhâ min hulâli'l-Bahri'l-Muhît dirâseten ve tahkîkan* (Mekke: Câmi'atü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'l-Lüğati'l-'Arabiyye ve Âdâbihâ, 2012).

52. Fevziye İbrahim Selîm el-'Avfî, *Mâ vusife bi'l-kalîl fi'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân* (Medine: Câmi'atü Tayyibe, 1434).

53. Hasen b. Küreydim ez-Zebîdî, *Nakdü ârâi Ebi'l-Fadl er-Râzî en-nahviyye ve's-sarfıyye: (Fi'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân ve'd-Dürri'l-Masûn li's-Semîn el-Halebî ve Rûhi'l-Me'ânî li'l-Âlûsî) -cem' ve dirâse-* (Mekke: Câmi'atü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'l-Lüğati'l-'Arabiyye, 2013).

54. Mahmûd b. Ali b. Ömer ed-Dârimî, *Ulûmu'l-Kur'ân 'inde Ebî Hayyân fi tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît* (Mekke: Câmi'atü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'd-Da've ve Usûli'd-Dîn, 2013).

55. Muhammed Salih Serâr Mu‘temid, *Evcühü’l-ittifâk ve’l-ihtilâf beyne’z-Zemahşerî (v. 538 h.) min hilâli kitâbihi’l-Keşşâf ve Ebî Hayyân el-Endelüsî (v. 745 h.) min hilâli kitâbihi’l-Bahri’l-Muhît (Dirâse Nahviyye Mukârane)* (Libya: Câmi‘atü Trablus, Külliyyetü’l-Âdâb, 2013).

56. ‘Avde Yunus ‘Iyâd el-Haşâş, *Î‘tirâzâtu Ebî Hayyân en-nahviyye ‘ale’l-Ukberî fi tefsîrihi’l-Bahri’l-Muhît: mine’l-mücelledi’l-evvel ile’l-mücelledi’r-râbi’: dirâse vasfiyye tahlîliyye* (Filistin: el-Câmi‘atü’l-İslâmiyye, 2015).

57. Dua Vâil Teysîr ‘Advân, *el-Kırââtü’l-Kur‘âniyye fi tefsîri’l-Bahri’l-Muhît (dirâse ve tevcih min hilâli sûratey Âl-i İmrân ve’n-Nisâ)* (Filistin: Câmi‘atü’l-Halîl Külliyyetü’d-Dirâsâti’l-‘Ulyâ, 2015).

58. Hamîs Abduh Ali Beral, *et-Tevcihu’n-nahvî li’l-Kırââti’l-Kur‘âniyye beyne’z-Zemahşerî ve Ebî Hayyân: fi dav’i menheci’l-karâini’n-nahviyye* (Kahire: Câmi‘atü’l-Kâhire, 2015).

59. Muhammed b. Hâlid b. Süleyman, *Tenâvübü’s-sıyağ beyne’l-masâdir ve’l-müştakât ve eseruhû fi’l-ma‘nâ: dirâse tatbîkiyye ‘alâ süveri’l-mufassal fi tefsîri’l-Bahri’l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî* (Mekke: Câmi‘atü Ümmi’l-Kurâ, Külliyyetü’l-Lüğati’l-‘Arabiyye, 2015).

60. Rahmet Hanaş ‘Atıyye el-‘Amrî, *el-Mesâilü’n-nahviyye beyne İbn ‘Atıyye ve’bni-Ebî Hayyân ve’s-Semîn el-Halebî* (Mekke: Câmi‘atü Ümmi’l-Kurâ, Külliyyetü’l-Lüğati’l-‘Arabiyye, 1435).

61. Ali Abülfettah Abbas Abdülhalîm, *el-İ‘râbu’l-merdûd nahviyyen ve dilâliyyen fi tefsîri’l-Bahri’l-Muhît dirâse tahlîliyye* (Mısır: Câmiatü Esyût, Külliyyetü’l-Âdâb, 2016).

62. Câbir ‘Avd İştît es-Sümeyyhiyyîn, *Dirâse mukârane beyne menheceyi’l-Beydâvî ve Ebî Hayyân el-Endelüsî fi’l-Kur‘âni’l-Kerîm el-cüz’ü’l-evvel mine’l-Kur‘âni’l-Kerîm enmûzecen* (Ürdün: Câmi‘atü Mute, Külliyyetü’ş-Şerîa, 2016).

63. Ahmed Mahmûd Muhammed Abbâsî, *Menhecü Ebî Hayyân el-Endelüsî fi tefsîri âyâti’l-akâid min tefsîrihi’l-Bahri’l-Muhît dirâse tahlîliyye* (Ürdün: Câmi‘atü’l-‘Ulûmi’l-İslâmiyye el-Âlemiyye, Külliyyetü’d-Dirâsâti’l-‘Ulyâ, 2017).

64. Hatice Ahmed İbrahim Huvays, *el-Kırââti’l-Kur‘âniyye fi tefsîri’l-Bahri’l-Muhît istikrâ ve tevcih min hilâli sûratayi’l-Fâtîha ve’l-Bakara* (Filistin: Câmi‘atü’l-Halîl, Külliyyetü’d-Dirâsâti’l-‘Ulyâ, 2017).

65. Hamdan Ezzet Matalkah, *Systematic Ways of Explaining and Commentating on the Quranic Word Surah Al-Baqara a Comparison between Alzamakhshari in (AlKashshaaf) and Abu Hayyan Al-Andalusi in (Al- Bahr Al-Muheet)* (Amman: University of Petra, 2017).

66. İhlâs Ubeyd Abdullah, *Kavâidü't-tevcîhi'n-nahvî fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî* (Irak: Câmi'atü'l-Kâdisiyye, 2017).

67. Nermin 'Abd Muhammed Abdülhak, *el-Kırââtü'l-Kur'âniyye fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît (dirâse ve tevcîh min hulâli sûrateyi'l-Mâide ve'l-En'âm, (Filistin: Câmiatü'l-Halîl, Külliyyetü'd-Dirâsâti'l-Ulyâ, 2017).*

68. Hüdeyl bt. Zâhir b. İbrahim el-'Iyâfi, el-'İfsâh 'ammâ ebheme min ahkâmi mu'ribi'l-Kur'ân: dirâse tatbîkiyye min hulâli kitâbeyi'l-Bahri'l-Muhît fi't-Tefsîr ve'd-Dürrü'l-Masûn fi 'Ulûmi'l-Kitâbi'l-Meknûn (Mekke: Câmi'atü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'd-Dirâsâti'l-'Ulyâ el-'Arabiyye, 2018).

69. Şevki Muhsin, *Usûlü't-tefsîr ve kavâ'iduh fi'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî -tefsîru sûrati İbrâhîm enmüzezen* (Rabat: Câmi'atü Muhammed el-Hâmis, Külliyyetü'l-Âdâb ve'l-'Ulûm'l-İslâmiyye, 2018).

70. Dalya bt. Faysal es-Sürûrî, *el-Mesâilü's-usûliyye fi Kitâbi'l-Bahri'l-Muhît fi't-tefsîr li Ebî Hayyan el-Endelüsî (v. 745 h.) cem'an ve dirâseten* (Riyad: Câmi'atü'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd, 2019).

71. Hâlid el-İslâm b. Beşîr Ahmed, *el-Mecâzü'l-'akli 'inde Ebî Hayyân fi'l-Bahri'l-Muhît: dirâse tahlîliyye"* (Medine: el-Câmi'atü'l-İslâmiyye, Külliyyetü'l-Lügati'l-'Arabiyye, 2021).

72. Rahîm Hudayr Tufan, *Eseru kitâbi Me'âni'l-Kur'ân li'l-Ferrâ fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân* (Irak: Câmi'atü'l-Kâdisiyye, Külliyyetü'l-Lügati'l-'Arabiyye ve Âdâbihâ, 2021).

73. Selvâ Câsim Halef, *el-Aslu'n-nahvî fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî (v. 745 h.)* (Tikrit: Câmi'atü Tikrit Külliyyetü'l-Âdâb, 2021).

1.2.2.2. Doktora

1. Abdülaziz Bedevî Züheyrî, *Ebû Hayyân el-Endelüsî ve mazâhiru sekâfetih kemâ yusavviruhâ tefsîru (el-Bahru'l-Muhît)* (Mısır: Câmi'atü'l-İskenderiyye Külliyyetü'l-Âdâb, 1971).

2. Taha Muhammed ez-Zeynî, *el-Ahkâmu'n-nahviyye fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, 1979).

3. Abdüllatîf Muhammed el-Hatîb, *el-Bahru'l-Muhît li Ebî Hayyân en-nahvî dirâse nahviyye sarfiyye savtiyye*, (Kahire: Câmi'atü'l-Kahire: Külliyyetü Dâri'l-'Ulûm, 1981).

4. Ali eş-Şebâh, *Ebû Hayyân el-Endelüsî ve menhecuh fi tefsîri'l-Kur'ân* (Tunus: Câmi'atü'z-Zeytûniyye, Külliyyetü Usûliddîn, 1981).

5. Mahmûd Ferrâc Abdülhâfız, *Zavâhir nahviyye fi kırâati Ebî Ca'fer min kitâbi'l-Bahri'l-Muhît* (Mısır: Câmi'atü'l-İskenderiyye Külliyyetü'l-Âdâb, 1986).

6. Sâmiye Şaban Abdurrahman, *el-Kadâyâ'n-nahviyye beyne Ebî Hayyân ve'z-Zemahşerî min hulâli'l-cüz'i'l-evvel ve's-sânî min tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li-Ebî Hayyân tahlîl ve dirâse fi'l-eczâi'l-selâsi'l-ûlâ mine'l-Kur'ân* (Mısır: Câmi'atü'l-Ezher, 1987).

7. Abdullah Ğazlân, *el-Menhecü'l-lüğavî 'inde Ebî Hayyân el-Endelüsî min hulâli tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît* (Fas: Câmi'atü Muhammed el-Hamîs, Külliyyetü'l-Âdâb, 1988).

8. Muhammed Muhammed Sa'îd, *el-Kadâyâ'n-nahviyye ve's-sarfiyye beyne Ebî Hayyân ve'z-Zemahşerî fi'l-cüz'eyni's-sâbi' ve's-sâmin mine'l-Bahri'l-Muhît şerhan ve münâkaşaten* (Mısır: Câmi'atü'l-Ezher, 1988).

9. Nefise Mustafa es-Seyyid, *el-Kadâyâ'n-nahviyye beyne'z-Zemahşerî ve Ebî Hayyân fi kitâbeji'l-Keşşâf ve'l-Bahri'l-Muhît fi sûrati'l-Kasas* (Mısır: Câmi'atü'l-Ezher, Külliyyetü'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, 1988).

10. Neziyye Abdülhamid es-Seyyîd Ferâc, *Mebâhisü'l-me'ânî fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsü 745 h.* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, 1988).

11. Seyyid Ahmed Hüseyin 'Avdullah, *Mebâhisü'l-bedî' fi'l-Bahri'l-Muhît* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, Külliyyetü'l-Lüğatî'l-'Arabiyye, 1988).

12. Şakir Ebu'l-Yezîd Abdülhâdî, *Mebâhisü'l-me'ânî fi Tefsîri'l-Bahri'l-Muhît* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, Külliyyetü'l-Lüğatî'l-'Arabiyye, 1988).

13. Fâtıma Ahmed Abbas, *el-Kadâyâ'n-nahviyye fi sûrati'l-Kehf beyne'z-Zemahşerî fi'l-Keşşâf ve Ebî Hayyân fi'l-Bahri'l-Muhît* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, 1989).

14. Yahya 'Atiyye es-Sâlim Kasım, *Menhecü Ebî Hayyân el-Endelüsî fi'htiyârâtihi mine'l-Kırâati'l-Kur'âniyye fi dav-i 'ilmi'l-lüğatî'l-mu'âsir* (Kahire: Câmi'atü 'Ayn Şems, 1989).

15. 'Atıyye Cum 'a Harun Harun, *el-Bahsü'l-beyânî fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît*, (Mısır: Câmi'atü'l-Ezher, 1990).

16. Muhammed el-Mahmûdî, *el-Kırââtü'l-Kur'âniyye ve kavâ'idü'l-lüğati'l-'Arabiyye min hılâli tefsîri Ebî Hayyân en-nahvî li sûrati'l-Bakara* (Rabat: Câmi'atü Muhammed el-Hâmis, 1990).

17. Bû Şuayb Mahmâdî, *Ebû Hayyân ve menhecüh fi tefsîri'l-Kur'âni-kerîm*, (Rabat: Câmi'atü Muhammed el-Hâmis, Külliyyetü'l-Âdâb, 1993).

18. Mahmûd Ahmed İbrahim Ömer, *el-Lehecâtü'lletî ehaze 'anhâ'n-nuhât kavâ'idehum min hılâli'l-Bahri'l-Muhît: dirâse sarfiyye ve nahviyye* (Kahire: Câmi'atü'l-Kahire, Külliyyetü Dâri'l-'Ulûm, 1993).

19. Mustafa Ahmed Hasan İmam, *Dirâse mesâilü'l-hilâf beyne Ebî Hayyân ve's-Sefâkusî fi kitâbeyhimâ el-Bahri'l-Muhît ve'l-Mücîd fi İ'râbi'l-Kur'âni'l-Mecîd* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, 1994).

20. Muhammed Hammâd Sâid el-Kuraşî, *Ta'akkubâtu Ebî Hayyân en-nahviyye li Cârillah ez-Zemahşerî fi'l-Bahri'l-Muhît*, (Mekke: Ümmi'l-Kurâ Üniversitesi, Doktora Tezi, 1415).

21. Abdülaziz Ali Mutlik ed-Düleymî, *ed-Dirâsâti'n-nahviyye ve'l-lüğaviyye fi'l-Bahri'l-Muhît* (Bağdat: Câmi'atü Bağdat, Külliyyetü'l-Âdâb, 1996).

22. Mahmûd Muhammed Ali Ebu'r-Rûs, *en-Nahv beyne İbn 'Atıyye ve Ebî Hayyân fi'l-cüz'eyni'l-evvel ve's-sânî mine'l-Muharrari'l-Vecîz li'bn-i 'Atıyye ve'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, 1996).

23. Me'mûn Mu'nis İbrahim, *el-Nahviyyeyn İbn 'Atıyye ve Ebî Hayyân fi'l-cüz'eyni'l-evvel ve's-sânî mine'l-Muharrari'l-Vecîz li'bn-i Atıyye ve'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, 1996).

24. Subhî Abdülhamid Muhammed, *el-Kadâyâ'n-nahviyye ve's-sarfiyye fi'l-cüz'i'l-hâmis min tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân me'a tahkîki şevâhidih bimâ verade fi İrtişâfi'd-Darab* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, Külliyyetü'l-Lüğati'l-'Arabiyye, 1996).

25. Abdullah b. Muhammed b. İbrahim el-'Umeyr, *Mesâilü't-tasrîf fi'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-müteveffâ sene 745*, (Riyad: Câmi'atü'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslamiyye, Külliyyetü'l-Lüğati'l-'Arabiyye, 1999).

26. Mahmûd b. Halife el-Câsim, *Ta'addüdü evcühî't-tahlîli'n-nahvî 'inde'z-Zemahşerî ve Ebî Hayyân ve'bn-i Hişâm* (Halep: Câmi'atü Halep, 1999).

27. Muhammed b. Sa'd eṣ-Şâvî, *et-Te'vîlü'n-nahvî li'l-kirâati's-şâzze 'inde Ebî Hayyân fi'l-Bahri'l-Muhît* (Riyad: Câmi'atü'l-Îmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye, 1999).

28. Ali b. Muhammed b. Saîd ez-Zehrânî, *Mevâkifu Ebî Hayyân en-nahviyye min mütekaddimi'n-nuhât hattâ evâili'l-karnî'r-râbi' el-hicrî min hulâli tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît cem'an ve dirâseten* (Mekke: Câmi'atü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'l-Lüğati'l-'Arabiyye, 2000).

29. Halife Hasan Halife, *Münâkaşâtü Ebî Hayyân el-Endelûsî, fi kitâbihi'l-Bahri'l-Muhît li'z-Zemahşerî dirâse belâğiyye tahlîliyye* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, Külliyyetü'l-Lüğati'l-'Arabiyye, 2001).

30. Muhsin Hüseyin el-Hafâcî, *et-Tercîhu'n-nahvî fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelûsî (v. h. 745)* (Bağdat: Câmi'atü Bağdat 2001).

31. Ramazan Yahluf, *Muvâzene beyne tefsîri'l-Keşşâf li'z-Zemahşerî ve Bahri'l-Muhît li-Ebî Hayyân el-Endelûsî* (Cezayir: Câmi'atü'l-Emîr Abdilkâdir, 2001).

32. Abdülmün'im Abdullah Hasen, *el-Kadâya'l-lüğaviyye fi akvâli'bni Abbas fi't-tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, Külliyyetü'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, 2002).

33. Abdüşşâfi Ahmed Ali Ahmed, *ez-Zemahşerî ve Ebî Hayyân dirâse mukârane* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, 2002).

34. Meryem bt. Abdillâh b. Ali el-Kuraşî, *Belâğatü'l-müteşâbihi'l-lafzî fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân* (Mekke: Câmi'atü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü't-Terbiye li'l-Benât, 1433).

35. Muhammed Abdülaziz Muhammed Vâsıl, *Menhecü Ebî Hayyân fi tevcihi'l-kirâati's-şâzze min hulâli kitâbihi'l-Bahri'l-Muhît*, (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, 2002).

36. Muhammed Yüsrâ Seyyid Ahmed Za'îr, *Ârâü'bni 'Atiyye en-nahviyye ve's-sarfyye fi'l-eczâi's-sâlis ve'r-râbi' ve'l-hâmis mine'l-Bahri'l-Muhît ve mevki'fû Ebî Hayyân* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, 2002).

37. Nureddin Enver Ali Ahmed Harun, *el-Kirâatü'l-mütevâtira'l-ferşiiyye tahkîk beyne'l-Îmâmeyn ez-Zemahşerî ve Ebî Hayyân dirâse tefsîriyye mukârane* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, 2002).

38. 'Atiyye Sıdkî 'Atiyye el-Atraş, *Tefsîru Sûrati Âl-i İmrân beyne'z-Zemahşerî ve Ebî Hayyân dirâse mukârane* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, 2003).

39. Hasen b. Muhammed b. Hasen el-Karnî, *Eseru'l-fasl ve't-tavassut fi't-tevcîhi'n-nahvî fi kitâbi'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî* (Mekke: Câmiatü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'l-Lügati'l-Arabiyye, 2004).

40. İbrahim Muhammed Hâlid 'Abdülfettâh Burkân, *Menhecü'l-İmâm Ebî Hayyân el-Endelüsî (v. 745/1344 m.) fi'l-'akide min hulâli tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît* (Tunus: Câmi'atü Zeytûne, el-Ma'hedü'l-A'lâ li Usûliddîn, 2005).

41. Muhammed Hâlid Rahhâl el-'Ubeydî, *'Avdu'd-damîr fi'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî (v. 745 h)* (Bağdat: Câmi'atü Bağdat, Külliyyetü'l-Âdâb, 2005).

42. Seher Ahmed Muhammed, *Tevcîhu Ebî Hayyân li'l-kırâati'l-Kur'âniyye fi'l-Bahri'l-Muhît* (Tikrit: Câmiatü Tikrit, Külliyyetü't-Terbiye, 2005).

43. Muhammed b. Nâsır Yahya Cedd, *Tercîhâtü Ebî Hayyân el-Endelüsî fi't-tefsîr: min evveli'l-Fâtiha ilâ sûrati'l-Bakara: cem'an ve dirâseten ve muvâzeneten min hulâli tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît* (Mekke: Câmi'atü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü Usûliddîn ve'd-Da've, 2006).

44. Abdullah b. Salim b. Yüslim Bâferac, *Tercîhâtü Ebî Hayyân el-Endelüsî fi't-tefsîr min evveli sûrati'z-Zâriyât ilâ âhiri sûrati'l-Mücâdile cem'an ve dirâseten ve muvâzeneten min hulâli tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît* (Mekke: Câmiatü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'd-Da've ve Usûli'ddîn, 1428).

45. Mahmûd en-Nakrâşî es-Seyyid, *Tercîhâtü'l-İmâm Ebî Hayyân el-Endelüsî fi tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît min evveli sûrati'l-A'râf hattâ âhiri sûrati Hûd cem' ve dirâse ve nakd* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, 2007).

46. Selma Davud İbrahim Davud, *Tercîhâtü Ebî Hayyân el-Endelüsî fi't-tefsîr: min evveli sûrati's-Secde ilâ âhiri sûrati'z-Zümer: cem'an ve dirâseten ve muvâzeneten min hulâli tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît* (Mekke: Câmi'atü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü Usûliddîn ve'd-Da've, 2007).

47. Cemal b. Muhammed Raba'în, *Tercîhâtü'l-İmâm Ebî Hayyân fi't-tefsîr min evveli sûrati Âl-i İmrân ilâ âhiri sûrati'l-Mâide cem'an ve dirâseten ve muvâzeneten min hulâli tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît* (Mekke: Câmi'atü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'd-Da've ve Usûli'ddîn, 1429).

48. Ebû Zeyd Muhammed Ebû Zeyd Cafer, *Tercîhâtü'l-İmâm Ebî Hayyân fi tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît min evveli sûrati'l-Fâtiha hattâ âhiri sûrati'l-En'âm cem' ve dirâse* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, 2008).

49. Abdullah b. Muhammed b. Ali el-‘Âmir, *el-Muhâlefâtü'l-‘akdiyye li menheci Ehli's-Sünne 'inde Ebî Hayyân el-Endelüsî min hulâli tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît -'arz ve nakd-* (Medine: el-Câmi‘atü'l-İslâmiyye, Külliyyetü'd-Da‘ve ve Usûliddîn, 1429).

50. Sa‘îd b. Ğuleyfas b. Sa‘îd Âl Sa‘d el-Kahtânî, *Tercîhâtü Ebî Hayyân el-Endelüsî fi't-tefsîr min evveli sûrati Ğâfir ilâ âhiri sûrati Kâf cem'an ve dirâseten ve muvâzeneten* (Mekke: Câmiatü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'd-Da‘ve ve Usûli'ddîn, 1429).

51. Ferîde bt. Muhammed b. Ahmed el-Ğâmidî, *Evveli sûrati'l-A‘râf ilâ âhirâ cem' ve dirâse ve muvâzene hulâle tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît* (Mekke: Câmiatü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'd-Da‘ve ve Usûli'ddîn, 1429).

52. Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Hâşim, *Tercîhâtü Ebî Hayyân el-Endelüsî fi't-tefsîr min evveli sûrati'l-Mücâdile ilâ âhiri sûrati'n-Nâs (cem'an ve dirâseten ve muvâzeneten)* (Mekke: Câmiatü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'd-Da‘ve ve Usûli'ddîn, 1429).

53. Selma bt. Ma‘yûd Züveyd el-Cümei‘î, *Tercîhâtü Ebî Hayyân el-Endelüsî fi't-tefsîr min evveli sûrati'l-Enfâl ilâ âye 48 min sûrati't-Tevebe min hulâli tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît* (Mekke: Câmiatü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'd-Da‘ve ve Usûli'ddîn, 1429).

54. Bedriyye b. Atıyye b. Hamza el-Hirâzî eş-Şerîf, *Tercîhâtü Ebî Hayyân el-Endelüsî fi't-tefsîr mine'l-âye 80 min sûrati'n-Nahl ilâ âhiri sûrati Meryem cem'an ve dirâseten ve muvâzeneten* (Mekke: Câmi‘atü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'd-Da‘ve ve Usûli'ddîn, 1430)

55. Cevhera bt. Abdirrahmân b. Fehd es-Subeyyhî, *Tercîhâtü Ebî Hayyân el-Endelüsî fi't-tefsîr min âyeti (46) min sûrati Yûnus ilâ âyet (10), min sûrati'r-Ra‘d cem'an ve dirâseten ve muvâzeneten min hulâli tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît* (Mekke: Câmi‘atü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'd-Da‘ve ve Usûliddîn, 1430).

56. Hibetullah b. Sadık b. Saîd Hâşim Ebû ‘Arab, *Tercîhâtü Ebî Hayyân el-Endelüsî fi't-tefsîr min evveli Tâhâ ilâ âhiri sûrati'l-Mü'minûn el-Âye (77) cem'an ve dirâseten ve muvâzeneten min hulâli tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît* (Mekke: Câmi‘atü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'd-Da‘ve ve Usûli'ddîn, 1430).

57. Mehâ bt. Süleym el-Harbî, *Tercîhâtü Ebî Hayyân el-Endelüsî (v. 745 h.) fi't-tefsîr min âye (78) min sûrati'l-Mü'minûn ilâ âye (68) min sûrati's-*

Şuarâ cem'an ve muvâzeneten ve dirâseten min hulâli tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît (Mekke: Câmiatü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'd-Da've ve Usûli'ddîn, 1430).

58. Ömer Abdülaziz Muhammed Bûraynî, *el-Muvâzene beyne Ebî Hayyân ve's-Semîn el-Halebî min hulâli tefsîrayhima fî sûrati'l-Bakara* (Amman: Câmi'atü'l-Yermük, Külliyyetü's-Şer'iyye ve'd-Dirâsâtü'l-İslâmiyye, 2009).

59. 'Abdülhalîm Muhammed Abdülhalîm, *el-Kırâât ve'l-lehecât fî tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân min evveli sûrati'n-Nahl ilâ sûrati'n-Nâs dirâse tahlîliyye fî dav'i 'ilmi'l-lüğâ'l-hadîs* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, 2010).

60. Ahmed Hudayr Abbas Ali, *Eseru'l-karâin fî tevcihi'l-ma'nâ fî tefsîri'l-Bahri'l-Muhît* (Kufe: Câmiatü'l-Kûfe, Külliyyetü'l-Âdâb, 2010).

61. Ali b. İbrahim b. Ali Tûhirî, *İstidrâkâtü Ebî Hayyân fî't-tefsîr ve 'ulûmu'l-Kur'ân fî'l-Bahri'l-Muhît 'alâ'bni 'Atyye fî'l-Muharraru'l-Vecîz 'ardan ve dirâseten* (Medine: Câmi'atü'l-Medîneti'l-Münevvera, Külliyyet'l-Kur'ânî'l-Kerîm ve'd-Dirâsâtü'l-İslâmiyye, 2010).

62. Hayfâ' bt. Salih. b. Tâhir Bûkas, *Tercîhâtü Ebî Hayyân el-Endelüsî fî't-tefsîr mine'l-âye (10) min sûrati'r-Ra'd ile'l-âye (79) min sûrati'n-Nahl, cem'an ve dirâseten ve muvâzeneten min hulâli tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît* (Mekke: Câmiatü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'd-Da've ve Usûli'ddîn, 1431).

63. Hind bt. Mansûr b. 'Avn el-'Abdelî, *Tercîhâtü Ebî Hayyân el-Endelüsî fî't-tefsîr mine'l-âye (49) min sûrati't-Teobe ile'l-âye (45) min sûrati Yûnus, cem'an ve dirâseten ve muvâzeneten min hulâli tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît* (Mekke: Câmiatü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'd-Da've ve Usûli'ddîn, 1431).

64. Salahaddin Hasen 'Ubeyd, *Ârâu'l-Kisâi fî'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân (cem'an ve dirâseten)* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher, 2010).

65. Zehra Sa'dullah, *el-Cevânîbü'l-lisâniyye fî tefsîri'l-Bahri'l-Muhît, -dirâse vasfiyye fî dav'i'l-lisâniyyâti'l-hadîse* (Cezayir: Câmiatü Vehrân, 2010).

66. Ahmed b. Muhammed b. Yahya el-Fakîh ez-Zehrânî, *Mesâilü't-tercîh fî i'râbi'l-Kur'ân 'inde Ebî Hayyân* (Mekke: Câmi'atü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'd-Dirâsâtü'l-'Ulyâ el-'Arabîyye, 2011).

67. Süheyl Muhammed Ali, *el-İhticâcü'l-lüğavî li'l-kırââtü'l-Kur'âniyye 'inde Ebî Hayyân fî tefsîrihi el-Bahri'l-Muhît* (Irak: Câmi'atü'l-Enbâr, Külliyyetü't-Terbiye li'l-'Ulûmi'l-İnsâniyye, 2011).

68. Zeyneb bt. Muhammed el-Hidr en-Nâcî, *Tercîhâtü Ebî Hayyân el-Endelüsî fî't-tefsîr mine'l-âye 68 min Sûrati's-Şu'arâ ilâ âhiri sûrati Lukmân:*

cem'an ve dirâseten ve muvâzeneten min hilâli tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît (Mekke: Câmi'atü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'd-Da've ve Usûliddîn, 2011).

69. Betül bt. İbrahim b. Ahmed el-Muğaribî, *Tercihâtü Ebî Hayyân el-Endelüsî fi tefsîri sûrati'l-En'âm: cem'an ve dirâseten ve muvâzeneten min hilâli tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît* (Mekke: Câmi'atü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'd-Da've ve Usûliddîn, 2012).

70. Hasen b. İbrahim b. Muhammed Kâbûr, *Tefsîru'l-ma'ne'l-muhâlif li tefsîri'l-i'râb fi'l-Bahri'l-Muhît ve'd-Dürri'l-Masûn dirâse nahviyye tahlîliyye* (Medine: el-Câmi'atü'l-İslâmiyye, 2012).

71. Mebrûke el-Hâşimî el-Bû'îşî, *el-Mesâilu's-sarfîyye fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît: dirâse vasfîyye tahlîliyye* (Libya: Camiatü Tarablus, Külliyyetü'l-Âdâb, 2012).

72. Nihle Zühdi İbrahim eş-Şiblî, *et-Tevcîhu'n-nahvî beyne'z-Zemahşerî ve Ebî Hayyân (sûratü'l-Bakara nemûzecen)*, (Amman: Câmi'atü'l-Yermük, Külliyyetü'l-Âdâb, 2012).

73. Ömer Ali el-Makveşî, *Menhecü Ebî Hayyân fi dirâseti'l-mesâili's-sarfîyye min hilâli'l-Bahri'l-Muhît* (Mekke: Câmi'atü'l-Melik Su'ûd, 1423).

74. Abdüllcevâd el-Beydânî, *İhtiyârâtu Ebî Hayyân muâhazatuhû'n-nahviyye 'ale'l-mu'ribîn fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhît* (Kufe: Câmi'atü'l-Kûfe, 2013).

75. Ervâ Muhammed Safvet Muhammed Ali Mürsî, *Ârâü Ebî'l-Bekâ el-Ukberî en-nahviyye el-müteveffâ 616 h. fi'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî el-müteveffâ 745 h. mine'l-cüz'i'l-evvel hattâ âhiri sûrati'n-Nisâ cem'an ve dirâse* (Mısır: Câmi'atü'l-Ezher, 2015).

76. Asya bt. Yahya el-Müderriş, *İstidrâkâtü Ebî Hayyân et-tefsîriyye 'ale'z-Zemahşerî fi kitâbihi'l-Bahri'l-Muhît min evveli sûrati'l-Fâtîha ilâ âhiri sûrati'n-Nisâ* (Mekke: Câmi'atü Ümmi'l-Kurâ, Külliyyetü'd-Da've ve Usûliddîn, 2016).

77. Bender b. Abdilvelî b. Abdillâh, *Tad'îfâtü Ebî Hayyân en-nahviyye fi kitâbihi'l-Bahri'l-Muhît* (Mekke: Câmi'atü'l-Melik Su'ûd, 2016).

78. Salim 'Avde Ali Nevâsıra, *Üslûbu'l-hazf fi'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî* (Amman: Câmi'atü'l-'Ulûmi'l-İslâmiyye Külliyyetü'd-Dirâsâti'l-'Ulyâ, 2016).

79. el-Huseynî Mahmûd Musa, *el-İnsicâmü'd-dilâlî 'inde Ebî Hayyân el-Endelüsî min hilâli tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît*, (Mısır: Camiatü'l-Menufiye, Külliyyetü'l-Âdâb, 2017).

80. Mervan Ali Süleyman Halfân en-Nakbî, *Usûlü't-te'âmül me'a delâleti zâhiri nassi'l-Kur'ânî ve tatbîkâtühâ fî tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî* (eş-Şârika: Câmi'atü'ş-Şârika, 2018).

81. Rahmet Kezûlî, *el-Cühûdü's-savtıyye 'inde Ebî Hayyân -tefsîri'l-Bahri'l-Muhît enmûzecen-* (Cezayir: Câmi'atü Ebîbekr Bilkâyid, 2018).

82. Muhammed Yezid Salim, *el-Hamlu'n-nahvî fî tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî* (Cezayir: Câmi'atü Bâtna, 2019).

1.2.3. Makaleler

1. er-Râcî et-Temîmî el-Hâşimî, "Ebû Hayyân nâkidu tahrîcâtî kırââtî'z-Zemahşerî", *el-Menâhil* 2/2 (1975) 302-309.

2. Muhammed Abdülhâlık 'Udayme, "Ebû Hayyân ve Bahruhu'l-Muhît", *Mecelletü'l-Külliyeti'l-Lüğati'l-'Arabiyye li Câmi'ati'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd* 7 (1977), 13-50.

3. Ali el-Herût, "Ebû Hayyân el-Endelüsî ve't-ta'n fi'l-kırââtî'l-Kur'âniyye", *Mu'te li'l-Buhûs ve'd-Dirâsât* 6/1 (1991) 95-112.

4. Ali el-Herût, "Luğâtü'l-'Arab fi'l-Bahri'l-Muhît", *Mecelletü Mecme'i'l-Lüğati'l-'Arabiyye el-Ürdünî* 47 (1994), 145-191.

5. Hasen el-Milh, "Nazariyyetü'l-ihimâlâti'l-'Arabiyye fi'n-nahvî'l-'Arabî i'râbu'l-Kur'ânî'l-kerîm enmûzecen tefsîru'l-Bahri'l-Muhît muntalakan", *el-Menâra* 8/2 (2002), 209-246.

6. Bedr b. Nâsır el-Bedr, "Teessüru Ebî Hayyân bi'l-Fahri'r-Râzî fî tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît ve i'tirâdâtuh 'aleyh", *Mecelletü Câmi'ati İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye* 43 (2003), 13-94.

7. Abdülhamîd Mustafa es-Seyyid, "Menhecü't-tahlîli'n-nahvî 'inde Ebî Hayyân fî tefsîri'l-Bahri'l-Muhît", *el-Menâra* 10/3 (2004), 337-368.

8. Halef Hüseyin Salih el-Cebûrî, "Ârâü Ebîbekr b. Mücahid el-Bağdâdî (v. 326 h.) fî tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî", *Journal of Tikrit University for the Humanities* 1/13 (2006), 297-310.

9. Haldun Subh, "Belâğatü'l-mecâzi'l-mürsel 'inde'l-Kurtubî ve'bn-i Cüzeyy ve Ebî Hayyân el-Endelüsî", *Mecelletü Mecme'i'l-Lüğati'l-'Arabiyye bi-Dimeşk* 81/2 (2006), 1/25.

10. Muhammed b. Nâfi' el-Mudyânî el-'Anzî, "Eseru Ebî Ca'fer en-Nahhâs fî selasetin mine'l-müfessirîn: dirâse lüğaviyye", *Mecelletü Câmi'ati'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye: el-'Ulûmu'ş-Şer'iyye ve'l-Lüğaviyye* 4/63 (2007), 254-327.

11. Nâfi ‘ ‘Alvân Behlül el-Cebûrî – Seher Ahmed Muhammed, “el-Kırââtü'l-Kur’âniyye’ş-şâzze fî tefsîri'l-Bahr'l-Muhîr -dirâse savtıyye”, *Mecelletü Câmi’ati Tikrit li’l- ‘Ulûmi’l-İnsâniyye* 14/9 (2007), 85-103.³¹

12. Sa’d Muhammed Ali et-Temîmî, “İtticâhâtü'l-belâğıyye fî tefsîri'l-Bahr'l-Muhîr li Ebî Hayyân el-Endelüsî”, *Mecelletü Âdâbi’l-Mustansriyye* 46 (2008), 1-29.

13. Ali Matar Cerv ed-Deylemî, “Mesâil nahviyye müteferrika raccehehâ Ebû Hayyân fi’l-Bahr'l-Muhîr”, *Mecelletü Câmi’ati’l-Enbâr li’l- ‘Ulûmi’l-İslâmiyye* 2 (2009), 47-54.

14. Nihle Hüseyin es-Seyyid “Eserü'l-Mufassal fi’htilâfi’l-ma‘nâ “sûratü'l-Bakara fî kitâbi’l-Bahr'l-Muhîr nemûzecen”, *‘Ulûmu’l-Luğa* 13/1 (2010), 47-96.

15. Abdulmageed Falah, “Grammatical Opinions of Abu Hayyan Andalusi between Theory and Practice”, *Arab Journal for the Humanities* 29/116 (2011).

16. es-Seyyid Süheyl Muhammed Ali el-İsmail - Muhammed Câsim Maruf el-Heytî, “Cevânib min ihticâci Ebî Hayyân fi’l-Bahr'l-Muhîr li ‘adedin mine’z-zâhirati’s-savtıyye fi’l-kırâati’l-Kur’âniyye dirâse ve tahlîl”, *Mecelletü Câmi’ati’l-Enbâr li’l-Lüğât ve’l-Âdâb* 4 (2011), 137-154.

17. Ahmed Hudaýr Abbas el-Ali es-Sa’îdî, “Karînetü’l-‘alâme ve eseruhâ fî tevcîhi’l-mana fî tefsîri’l-Bahr'l-Muhîr”, *el- ‘Amîd* 1/1 (2012), 261-310.

18. Mansur Muhammed Ebû Zîne; Muhammed Rıza el-Hûrî, “İfâdetü takdîmi mâ hakkuhû te’hîr li’l-ihtisâs beyne’z-Zemahşerî ve Ebî Hayyân dirâse tefsîriyye mukârane”, *Mecelletü Câmi’ati’l-Kusaym li’l- ‘Ulûmi’ş-Şer’iyye*, (2012), 2-41.

19. Mohd Faizulamri bin Mohd Saad vd., “Abu Hayyan Al-Andalusi: A Qira’at Figure Of 8th Century”, *Journal of Applied Sciences Research* 8/8 (2012), 4181-4186.

20. Suad Kureydî Kendâvî – Rahîm Hudaýr Tufan, “el-Mesâilü’s-savtıyye fî tefsîri’l-Bahr'l-Muhîr li Ebî Hayyân el-Endelüsî: dirâse min hulâli eseri Kitâbi’l-Me’âni’l-Kur’ân li’l-Ferrâ fih”, *Mecelletü’l-Kâdisiyye li’l- ‘Ulûmi’l-İnsâniyye* 15/3 (2012), 59-77.

³¹ Makale aynı derginin 2008 yılındaki 15 cildinin ilk sayısında 143. ila 176. sayfalarda mükerreren yayımlanmıştır.

21. Ahmed Hudayr Abbas el-Ali es-Sa'îdî, "el-Karînetü'l-mu'cemiyye ve eseruhâ fî tevcihi'l-ma'na fî tefsîri'l-Bahri'l-Muhît, enmûzecen", *el-'Amîd* 5 (2013) 279-319.

22. Muhammed Taha Feyyâz, "'İlmü'l-bedî' 'inde Ebî Hayyân el-Endelüsî fî tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît", *Mecelletü Âdâbi'l-Ferâhîdî* 13 (2013), 63-110.³²

23. İbrahim Ahmed Ebû Ğâliye, "Tatbîkât beyâniyye 'ale'l-âyâtî'l-Kur'âniyye fî tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Ğirnâtî", *Mecelletü'l-Müntedâ el-Câmi î li'd-Dirâsâti'l-İnsâniyye ve't-Tatbîkiyye* 9 (2014) 123-156.

24. Melîke Nâ'im, "el-Lüĝât medhal li't-tefsîr min hulâli'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Ğirnâtî", *el-Mecma'* 8 (2014), 285-302.

25. Muhammed Câsim Ma'rûf el-Heytî – Sûzân Abdülvâhid Abdülcabbâr el-Heytî, "el-Dilâlâtü'n-nahviyye fî'l-cümleti'l-Kur'âniyye fî dav'i't-takdîm ve't-te'hîr (el-Bahru'l-Muhît enmûzecen)", *Mecelletü Câmi'ati'l-Enbâr li'l-'Ulûmi'l-İslâmiyye* 5/20 (2014), 427-483.

26. Reşide Nâsır, "el-Manzûmetü'l-ma'rifiyye 'inde Ebî Hayyân fî tevcihi ve tahrîci'l-kırâât: mülahhasu'l-Bahri'l-Muhît nemûzecen", *Fikr: el-'Ulûmu'l-İnsâniyye ve'l-İctimâiyye* 11 (2014), 69-79.

27. Ali Ferâcî, "Belâĝatü'l-istifhâm 'inde Ebî Hayyân min hulâli tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît sûrati'l-Bakara nemûzecen", *Buhûsü Câmiati'l-Cezâyir* 1/8 (2015), 287-301.

28. Ali İbrahim Muhammed, "ez-Zavâhiri'l-lüĝaviyye fî rivâyeti'l-Mufaddal ed-Dabbî 'an 'Âsım fî dav'i mâ verade fî'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân", *Mecelletü Kitâ'i Külliyyâti'l-Lüĝati'l-'Arabiyye ve's-Şa'bi'l-Münâzirati lehâ* 9 (2015), 733-797.

29. Halid b. Muhammed b. Abdillâh et-Tüveycirî, "Mefhûmu'l-cümleti'l-i'tirâziyye 'inde Ebî Hayyân fî tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît", *Mecelletü'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye* 50/4 (2015), 97-120.

30. Hamîd Mecîd Hedû, "Rivâyâtü Ebî Hayyân el-Endelüsî fî't-tefsîr ve'l-kırâa 'an eimmeti'l-Bakî' (a.s.) fî tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît", *el-Misbâh* 20 (2015), 185-216.

31. Rahîm Hudayr Tufan, "el-Mesâilü'd-dilâliyye fî tefsîri'l-Bahril-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî dirase min hulâli eseri kitâbi Me'âni'l-Kur'ân li'l-Ferrâ fîh", *Dirâsât-ı Terbeviyye* 8/30 (2015), 75-94.

³² Makale müellifin yüksek lisans tezinden oluşturulmuştur.

32. Şaban Zeynü'l-âbidîn Muhammed, “‘Avâmilü tefkîki'l-kelâm ‘inde Ebî Hayyân dirâse fi't-tefsîri'l-Bahri'l-Muhîr”, *el-Mecelletü'l-İlmiyye li-Külliyetü'l-Âdâb Câmiatü Esyût* 55 (2015), 147-221.

33. Şa'lân Abd Ali Sultan - 'Afâf Hâdî Şerif, “el-İhtimâlü's-sarfî fi ebniyeti'l-masâdir fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhîr li Ebî Hayyân el-Endelusî (v. 745)”, *Mecelletü'l-Külliyeti't-Terbiyyeti'l-Esâsiyye li'l-'Ulûmi't-Terbeviyye ve'l-İnsâniyye* 23 (2015), 376-387.

34. Yahya Zekeriyya 'Abdülmün'im Ebu'l-'Azm, “el-İcmâ' 'inde Ebî Hayyân fi'l-Bahri'l-Muhîr”, *Havliyyetü Külliyyeti'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye ve'l-'Arabîyye* 32/1 (2015), 5-187.

35. Yunus Yasin, “el-Münâsebât beyne süveri'l-Kur'ân 'inde Ebî Hayyân fi'l-Bahri'l-Muhîr: 'arz ve tahlîl”, *Mecelletü Câmi'ati'n-Necâh li'l-Ebhâsi'l-'Ulûmi'l-İnsâniyye* 29/12 (2015), 2330-2352.

36. Abdullah Muhammed b. Abdilazîz Yahya, “Eseru Ebi'l-Bekâ el-'Ukberî fi Ebî Hayyân min hulâli kitâbihi'l-Bahri'l-Muhîr”, *Mecelletü Külliyyeti'l-Lüğati'l-'Arabîyye bi'l-Mansûra* 35/1 (2016), 429-500.

37. Aiblu Salem, “L'emprunt linguistique dans le Coran et la position d'Abû Hayyân al-Nahwi”, *Mecelletü Şemâli Cenûb (Norsud)* 7 (2016), 125-141.

38. Ali Abülfettah Abbas Abdülhalîm, “Raddü'l-i'râb fi dav'i usûli'n-nahvi'l-'Arabî 'inde Ebî Hayyân fi Tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhîr”, *el-Mecelletü'l-İlmiyye li Külliyyeti'l-Âdâb Câmiatü Esyût Aded Hâs* (2016), 241-260.

39. Muhammed Mahmûd Ferâc Hisâneyn, “el-Ef'âlu'l-kelâmiyye fi tahlîli'n-nahvî li'n-nassî'l-Kur'ânî 'inde Ebî Hayyân fi'l-Bahri'l-Muhîr”, *Mecelletü Câmiati Sohag Mecelletü Külliyyetü'l-Âdâb* 40 (2016), 87-108.

40. Muhammed Mahmûd Ferâc Hisâneyn, “el-Vezâifu't-tedâvüliyye li'l-'anâsîrî'l-işâriyye fi't-tahlîli'n-nahvî 'inde Ebî Hayyân fi tefsîri'l-Bahri'l-Muhîr”, *Mecelletü Câmiati Sohag Mecelletü Külliyyetü'l-Âdâb* 40 (2016), 109-124.

41. Zehra Sa'dullah, “el-Âliyyâtü'l-lisâniyye fi'l-hitâbi't-tefsîri -el-Bahri'l-Muhîr enmûzecen”, *el-Hitâb ve't-Tevâsul* 2 (2016), 191-210.

42. 'Âid Kerîm 'Alvân el-Harîzî - Abdülcevâd Abdülhasen Ali el-Beydânî, “İhtiyârâtü Ebî Hayyân fi'l-mesâili'n-nahviyye”, *Adab al-Kufa* 1/33 (2017), 63-76.

43. Emel Sâlih Mehdî, “Mu‘ribu'l-Kur‘âni'l-Kerîm (dirâse fî hilâf‘n-nahvî) (el-Ferrâ et-Taberî ez-Zeccâc Ebû Hayyân Enmûzecen)”, *Mecelletü‘d-Dirâsâti‘-Târihiyye ve‘l-Hadâriyye* 9/29, (2017), 192-230.

44. İshak Rahmânî – Ekberî Muhammed Cevâd, “Dirâse şevâhidi‘n-nahvi‘ş-şi‘riyye fî tefsîri‘l-Bahri‘l-Muhît (nemûzecen sûratü‘l-Fâtîha)”, *Annales de l’université d’Alger* 31/2 (2017), 125-139.

45. İzzet Molla İbrahimî – Adıyy Câsim Âl Kerîm, “Dilâlâtü‘l-mansûbât tefsîrihi‘l-Bahri‘l-Muhît ve devruhâ fî fehmi âyâtî‘l-kitâbi‘l-Hakîm”, *Mecelletü Külliyyeti‘t-Terbiyyeti‘l-Esâsiyye li‘l-‘Ulûmi‘t-Terbeviyye ve‘l-İnsâniyye* 33 (2017), 119-132.

46. Mahmûd Ahmed Mahmûd Muhlis, “ed-Dahîl fî tefsîri ba‘di‘l-kasâsi‘l-Kur‘ânî ‘inde Ebî Hayyân rahimehullâhu Teâlâ dirâse ve ta‘lik”, *Mecelletü Külliyyeti‘d-Dirâsâti‘l-İslâmiyye ve‘l-Arabiyye Benâti Kafri‘ş-Şeyh* 3/1 (2017), 81-202.

47. Muhammed İbrahim Ahmed Receb, “el-Vücûhu‘l-belâğîyye fî tefsîri‘l-Bahri‘l-Muhît li Ebî Hayyân”, *Mecelletü Külliyyeti‘d-Dirâsâti‘l-İslâmiyye ve‘l-Arabiyye Benâti Kafri‘ş-Şeyh* 5/1 (2017), 13-94.

48. Reşîd Selâvî, “Kadâyâ ta‘rîfi‘l-mustalahâtî‘l-belâğîyye fi‘l-Keşşâf li‘z-Zemaherî (v. 538 h.) ve‘l-Bahri‘l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî (745 h.)”, *Mecelletü Varakâti‘l-Mustalahiyye* 2 (2017), 133-151.

49. Şa‘lân Abd Ali Sultan, “Fesâhatü‘t-terkîbi‘l-Kur‘ânî ‘inde Ebî Hayyân el-Endelusî fî tefsîri‘l-Bahri‘l-Muhît” *Mecelletü‘l-Külliyyeti‘t-Terbiyyeti‘l-Esâsiyye li‘l-‘Ulûmi‘t-Terbeviyye ve‘l-İnsâniyye*, 35 (2017), 697-714.

50. Muhammed Beşîr Bâ, “et-Telâzüm beyne ‘ilmeyi‘l-kırâât ve‘t-tefsîr ve eseruhû fî ta‘addüdi‘l-me‘ânî fi‘l-Kur‘âni‘l-Kerîm nemâzic min tefsîri‘l-Bahri‘l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî”, *Mecelletü‘l-Hikme li‘d-Dirâsâti‘l-İslâmiyye* 11 (2018), 8-22.

51. Muhammed Fâdıl Salih es-Sâmerrâi, “Kîymetü‘l-hilâf fi‘d-dersî‘n-nahvî ‘inde Ebî Hayyân el-Endelüsî”, *Mecelletü Külliyyetü‘l-Âdâb* 78/2 (2018), 53-87.

52. Nâhide Ğâzî Alvân, “Lâte beyne‘l-harfiyye ve‘l-fi‘liyye ‘inde Ebî Hayyân el-Endelusî: Mes‘ele li‘l-Münâkaşa”, *el-Üstâz*, *Mecelletü Külliyyeti‘Terbiyyeti fî Câmiati Bağdat* 225 (2018), 181-190.

53. Sa‘düddîn İbrahim Mustafa, “et-Te‘vîlü’s-sarfî fî dirâse li ehemmi vücûhih fi’l-Bahri’l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî”, *Mecelletü Killiyetü’l-Âdâb Câmi‘atü’l-Kâhire* 78/8 (2018), 305-374.

54. Sârra Hişam Hâmid Mahmûd, “Namâzic mine’l-kadâyâ’n-nahviyye ‘inde Ebî Hayyân fi’l-Bahri’l-Muhît, *el-Mecelletü’l-‘Ilmiyye* 21/66 (2018), 101-115.

55. Şa‘lân Abd Ali Sultan, “Mukârabetü’l-misâli’l-masnû‘ li’t-terkîbi’l-Kur‘ânî ‘inde Ebî Hayyân el-Endelüsî fî tefsîrihi’l-Bahri’l-Muhît”, *Teslîm* 3/5-6 (2018), 33-79.

56. Ahmed Mürcî Salih el-Felâh, “İstidrâkâtü Ebî Hayyân ‘ale’l-Cassâs fî tefsîrihi’l-Bahri’l-Muhît”, *Mecelletü’ş-Şerî‘a ve’d-Dirâsâti’l-İslâmiyye* 34/119 (2019), 52-105.

57. Abdülvehhab Şeybânî, “el-Lehecâtü’l-‘Arabiyye fi’l-Muharrari’l-Vecîz ve’l-Bahri’l-Muhît -dirâse savtiyye li nemâzic min sûratü’l-Bakara”, *Mecelletü’l-‘Ulûmi’l-İnsâniyye* 51 (2019), 213-238.

58. Asım el-Katâvene – Abdullah Ahmed ez-Zebût, “Eseru’s-siyâki’l-Kur‘ânî ‘ale’l-me‘ânî min hılâli tefsîri Ebî Hayyân”, *el-Mecelletü’l-Ürdüniyye f’d-Dirâsâti’l-İslâmiyye* 15/3 (2019), 337-356.

59. Âtıf Tâlib Abdüsselâm er-Rafû‘, “Ârâü’bni Abbâs ve tevçihâtühü’n-nahviyye fî tefsîri’l-Muhît dirâse vasfiyye tahliliyye”, *Mecelletü’l-‘Ulûmi’l-‘Arabiyye* 52 (2019), 12-190.

60. İbrahim b. Hâdî Muhammed el-Mübârakî, “el-Müşkiletü’t-terkîbiyye fi’l-Bahri’l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî (v. 745 h.) dirâse Nahviyye dilâliyye”, *Mecelletü Câmi‘ati Tayyibe li’l-Edeb ve’l-‘Ulûmi’l-İnsâniyye* 20 (1441), 204-246.

61. Muhammed b. Mustafa b. Ali, “İstidrâkâtü Ebî Hayyân ‘alâ Ebî ‘Ubeyde fi’t-tefsîr: sûratü’l-Bakara enmûzecen”, *Mecelletü Külliyyeti’d-Dâri’l-‘Ulûm* 118, (2019), 565-579.

62. Muhammed Benî ‘Amir, “Tercihâtü Ebî Hayyân el-Endelüsî fî ahkâmi’l-üsra min hılâli tefsîri’l-Bahri’l-Muhît”, *Mecelletü’l-Fetvâ ve’d-Dirâsâti’l-İslâmiyye* 1 (2019), 40-63.

63. Muhammed Yezid Salim, “et-Te‘vîlu’n-nahvî bi’l-hazf fî tefsîri’l-Bahri’l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî”, *el-Lisâniyyâtü’t-Tatbîkiyye* 5 (2019), 147-174.

64. Sa‘dûn Ahmed Ali er-Raba‘î - Hüda Muhammed Salih, “Eseru’l-ihâle fî terâbuti’l-ma‘nâ ‘inde Ebî Hayyân el-Endelüsî (v. 745 h.) fi’l-

Bahri'l-Muhît", *Mecelletü Külliyyeti't-Terbiyeti li'l-Benât li'l-'Ulûmi'l-İnsâniyye* 13/25 (2019), 19-44.

65. ez-Zehra Ya'kûb, "el-İttisâku's-savtî fî tefsîri'l-Bahri'l-Muhît", *Mecelletü'l-'Arabiyye* 6/1 (2019), 145-169.

66. ez-Zehra Ya'kûb, "el-Muntalakâtu't-tefsîriyye ve'l-menheciyye fî tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî", *Mecelletü'l-Mi'yâr* 23/45 (2019), 128-159.

67. Âişe bt. Ali el-Mukbil – Ğâde bt. Sâlih el-Harbî "Hurûfu'l-cerr beyne't-tenâvüb ve't-tadmîn fi'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân", *Havliyye* 36/2 (2020), 999-1044.

68. Amine Mansûr Ali Mâzî, "ed-Dilâletü'z-zemeniyye li'l-fi'l (tefsîru'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî)", *Mecelletü'l-Bahsi'l-İlmî li'l-Âdâb* 21/21 (2020), 176-199.

69. Fâtima bt. Tâhir b. Tâhir Hamûd Sumeylî, "Menhecü'l-İmâm Ebî Hayyân el-Endelüsî fi't-tercîhâtî'l-fikhiyye min hilâli kitâbihi'l-Bahri'l-Muhît", *Mecelletü Külliyyeti'd-Dirâati'l-İslâmiyye* 5/10 (2020), 229-293.

70. Fâtin Nâyif Dumayriyye – Muhammed Abdullah Kasım, "Ta'lîku 'izâ' ez-zarfiyye'-ş-şartıyye bi fi'li'ş-şart 'inde Ebî Hayyân fî tefsîrihi'l-Bahri'l-Muhît", *Mecelletü Câmi'ati'l-Ba's* 42/1 (2020), 93-117.

71. İbrahim b. Hâdî Muhammed el-Mübârakî, "el-Müşâkele't-Terkîbiyye fi'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî v. 745 h.: dirâse nahviyye dilâliyye", *Mecelletü Câmi'ati Tayyibe li'l-Âdâb ve'l-'Ulûmi'l-İnsâniyye* 21 (2020), 204-246.

72. Rande Abdurraûf Hamd – Hâtim Celâl et-Temîmî, "ed-Dilâletü's-sarfiyye beyne Ebî Hayyân ve'bni 'Âşûr fî tefsîrayhimâ "sûratü Yûnus enmûzecen", *Mecelletü'l-Câmi'a li'd-Dirâati'l-İslâmiyye* 28/4 (2020), 529-551.

73. ez-Zehra Yakub, "et-Terâbutu'n-nahvî fî tefsîri'l-Bahri'l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelüsî", *Mecelletü'l-Mi'yâr* 24/49 (2020), 63-88.

74. Abdülvehhâb Hicâzî, "Mevkîfu Ebî Hayyân min İbn Derasteveyh en-Nahvî fi'l-Bahri'l-Muhît", *Mecelletü Netâici'l-Fikr* 7 (2021), 148-159.

75. İbtisâm Zâfir Sa'd el-Bekrî eş-Şehrî, "el-İmâm Ebû Hayyân el-Endelüsî (el-Müteveffâ 745) ve tercîhâtühu'l-fikhiyye fî bâbi'l-Kasâs min hilâli kitâbihi'l-Bahri'l-Muhît fi't-Tefsîr cem'an ve dirâseten", *Mecelletü Külliyyeti'd-Dirâati'l-İslâmiyye* 4 (2021), 57-188.

76. Selvâ Câsim Halef – Münehhed Ahmed Hasen, “el-Asl fî merfûâtî esmâ ‘inde Ebî Hayyân el-Endelüsî (v. 745 h) fî tefsîrihi’l-Bahri’l-Muhîr, *Mecelletü Âdâbi’l-Ferâhîdî* 13/46 (2021), 59-71.³³

1.2.4. Bildiriler

1. Ahmed Nasrî, “ed-Dersü’l-belâğî ‘nde’l-müfessirîn Ebû Hayyân el-Endelüsî enmûzecen”, ed. Muhammed el-Minşâr (Mağrib: Buhûsü’n-Nedveti’l-‘Ilmiyye -Belâğatü’n-Nassi’l-Kur’ânî- Merkezü’d-Dirâsâtî’l-Kur’âniyye, 2014), 175-197.

2. Muhammed el-Feracî, “es-Siyâk müveccehen dilâliyyen fî’t-tefsîri’l-lüğavî bi’l-ğarbi’l-İslâmî: el-Bahri’l-Muhîr li Ebî Hayyân el-Endelüsî enmûzecen”, A‘mâlû’n-Nedveti’d-Devliyyeti’l-Ûlâ: Usûlü’l-Beyân fî Fehmi’l-Hitâbi’l-Kur’ânî ve Te’vîlih (el-Memleketü’l-Mağribiyye: Merkezü İbn Ebî er-Rabî‘ es-Sebtî li’d-Dirâsâtî’l-Lüğaviyye ve’l-Edebiyye, 2016), 427-477.

1.3. Batı’da Yapılan Çalışmalar

Batı’da *el-Bahru’l-muhîr* tefsiri hakkındaki çalışmaların yakın dönemde yapılması sebebiyle sayısının çok az olduğu görülmektedir.

1.3.1. Kitaplar

1. Hamdan Ezzet Matakah, *Systematic Ways of Explaining and Commentating on the Quranic Word Surah Al-Baqarah a Comparison between Alzamakhshari in (Al-Kashshaaf) and Abu Hayyan Al-Andalusi in (Al-Bahr Al-Muheet)* (United States: b.y., 2017).³⁴

1.3.2. Kitap Bölümü

1. Regula Forster, “Abû Hayyan Tafsîr al-Baħr al-Muħîr”, *Methoden Mittelalterlicher Arabischer Qur’ānexegese Am Beispiel Von Q 53, 1–18* (Berlin: Klaus Schwarz Verlag, 2001), 101-110.

1.3.3. Tezler

Batı’da *el-Bahru’l-muhîr* tefsiri hakkında ulaşabildiğimiz bir adet doktora yapılmıştır.

1.3.3.1. Doktora

1. Salem Aiblu, *L’influence de la doctrine şâfi’ite sur Abû Hayyan al-Nahwî Dans son commentaire al-Baħr al-Muħîr* (Lyon: Université Lumière Lyon II, Faculté des Langues, 2012).

³³ Makale müellifin yüksek lisans tezinden oluşturulmuştur.

³⁴ Eser müellifin yüksek lisans tezinden oluşturulmuştur.

1.3.4. Makaleler

1. Muhammed Yezîd Salim, “et-Tazmînu’n-Nahvî fî Tefsîri’l-Bahri’l-Muhît li Ebî Hayyân el-Endelusî (v. 745 h) Namâzic Muhtâra”, *Journal of Cultural Linguistic and Artistic Studies* 9 (2019), 127-142.

Sonuç

Ebû Hayyân’ın *el-Bahru’l-muhît* adlı tefsiri, Sünnî çizgisi sebebiyle bu anlayıştaki çevrelerden oldukça ilgi görmüştür. Dilbilim, kıraat ve belâgate ilişkin yorumlar açısından da birçok tefsire kaynaklık eden eser hakkında hatırı sayılır bir literatür oluşmuştur.

el-Bahru’l-muhît akademik çalışmalarda da en çok başvurulan kaynaklar arasında olmasına rağmen özellikle ülkemizde ve Batı’da akademik çalışmalara konu olma noktasında beklenen ilgiyi görememiştir. Bununla birlikte akademik çalışmalarda esere yönelik ilginin son zamanlarda arttığı görülmektedir.

Çeşitli veri tabanları, kataloglar ve basılı kaynakları tarayarak Türkiye, Arap dünyası ve Batı ölçeğinde *el-Bahru’l-muhît* tefsiri hakkındaki akademik çalışmaları incelediğimiz bu çalışma sonunda, eser hakkında 36 kitap, 1 kitap bölümü, 76 yüksek lisans, 88 doktora tezi, 91 makale ve 3 bildiri olmak üzere toplamda 295 adet akademik çalışma tespit edilmiştir. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*’nde yayımlanan fakat revize aşamasındaki ansiklopedi maddesi ise bu çalışmaya alınmamıştır.

Bu üç coğrafyada *el-Bahru’l-muhît* tefsiri hakkındaki akademik çalışmaların çoktan aza doğru makale, doktora tezi, yüksek lisans tezi, kitap, bildiri, kitap bölümü ve ansiklopedi maddesi şeklinde sıralandığı görülmektedir.

Bu coğrafyalarda eser hakkındaki ilk akademik çalışma Abdülmecid Abdüsselam el-Muhtesib’in hazırladığı *Menhecü Ebî Hayyân fî Tefsîri’l-Bahri’l-Muhît* adlı yüksek lisans tezidir. Ülkemizdeki ilk çalışma Hüseyin Avni Çelik’in “Ebû Hayyân el-Endelüsî ve Tefsirindeki Metodu” adlı makalesidir. Batı’daki ilk eser ise Regula Forster’ın, “Abû Hayyan Tafsîr al-Baħr al-Muħîṭ” adlı kitap bölümüdür.

Çalışmaları bölgesel bazda incelediğimizde karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır: *el-Bahru’l-muhît* tefsiri hakkında 2 kitap, 3 yüksek lisans, 5 doktora tezi, 14 makale ve 1 bildiri olmak üzere 25 çalışma yapıldığı ülkemizde eser hakkındaki akademik çalışmaların çoktan aza

doğru makale, doktora tezi, yüksek lisans tezi, kitap ve bildiri şeklinde sıralanmaktadır.

Ülkemizdeki alışmalar konu açısından incelendiğinde eser hakkındaki her iki kitapta Ebû Hayyân'ın eleştirilerinin, yüksek lisans tezlerinde belagat ve tefsir usulüne ilişkin yorumlarla eserin kaynaklarının, doktora tezlerinde ise *el-Bahru'l-muhît*'in tefsir metodolojisi ile kıraat, belagat ve dilbilimsel yorumlarının incelendiği görölmektedir. Bir kısmı tezlerden oluşturulan, ilerinde mükerrer ve birbirinin devamı olan makalelerde ise tefsir metodolojisi ile eserdeki kıraat ve dilbilimsel tefsire ilişkin yorumlara ağırlık verilmiş; ayrıca belagat, tefsir usulü ve mukayeseli çalışmalara ilişkin yayınlar da yapılmıştır. Ülkemizdeki eser hakkındaki tek bildiri de Ebû Hayyân'ın eleştirileri hakkındadır.

el-Bahru'l-muhît tefsirine ilişkin ilk akademik çalışmanın 1986 yılında yapıldığı ülkemizde ilk eserin 1995 yılında yayımlandığı, göz bu yönüyle eser hakkındaki çalışmaların yer yer sekteye uğradığı anlaşılmaktadır. Ülkemizde esere ilişkin akademik çalışmaların çoğunun son birkaç yıl içerisinde yapıldığı, bu çalışmaların bir kısmının da yabancı uyruklu araştırmacılar tarafından kaleme alındığı görölmektedir. Türkiye'de *el-Bahru'l-muhît* tefsiri hakkındaki tezlerin hiçbirinin kitap olarak yayımlanmadığı görölmekte olup bu durumun da çalışmaların geniş kitlelere ulaşmasına engel olduğu anlaşılmaktadır.

el-Bahru'l-muhît hakkındaki akademik çalışmaların daha erken tarihte başlaması sebebiyle Arap dünyasındaki çalışmaların ülkemize ve Batı'ya kıyasla sayı ve konu çeşitliliği bakımından daha zengin olduğu görölmektedir. Arap dünyasında bugüne kadar çeşitli baskıları yapılmış olan *el-Bahru'l-muhît* tefsiri hakkında hala tahkik çalışmalarına yönelik tezlerin yapıyor olması da düşündürücüdür.

Arap dünyasında eser hakkında 33 kitap, 73 yüksek lisans, 82 doktora tezi, 76 makale ve 2 bildiri olmak üzere toplam 266 çalışma tespit edilmiştir. Arap dünyasında *el-Bahru'l-muhît* tefsiri hakkında yapılan çalışmalar çoktan aza doğru makale, doktora tezi, yüksek lisans tezi, kitap ve bildiri şeklinde sıralanmakta olup eser hakkında ansiklopedi maddesine rastlanmamıştır.

Arap dünyasındaki bir kısmı tezlerden oluşturulan kitaplarda Ebû Hayyân'ın dilbilim, kıraat ve belagata ilişkin yorumlarıyla tefsir

metodolojisi ve tercihlerine odaklanıldığı görülmektedir. Yüksek lisans ve doktora tezlerinde ise Ebû Hayyân'ın tefsir metodolojisi, tercihleri ve eleştirileriyle kıraat, dilbilim, belagata ilişkin yorumları incelenmiş, eser, Zemahşerî'nin *el-Keşşâf*'ı başta olmak üzere çeşitli tefsirlerle mukayese edilmiştir. Ebû Hayyân'ın tercihleri konusunda Ümmü'l-Kurâ Üniversitesi'nde bir proje dahilinde yapıldığı anlaşılan çok sayıdaki tez dikkatlerden kaçmamaktadır. Makalelerde ise Ebû Hayyân'ın dilbilimsel yorumlarına odaklanılmakla birlikte onun tefsir metodolojisi, tercihleri, eleştirileri, tefsir usulü ve belagata dair yorumları ile bazı eser ve âlimlerin *el-Bahru'l-muhît* tefsirindeki etkilerinin incelenmiştir. Bir makalenin mükerreren yayımlandığı Arap dünyasında az sayıdaki makalenin de tezlerden oluşturulduğu görülmektedir. Arap dünyasında esere ilişkin tespit edebildiğimiz iki bildiri ise dilbilim ve belagete ilişkindir.

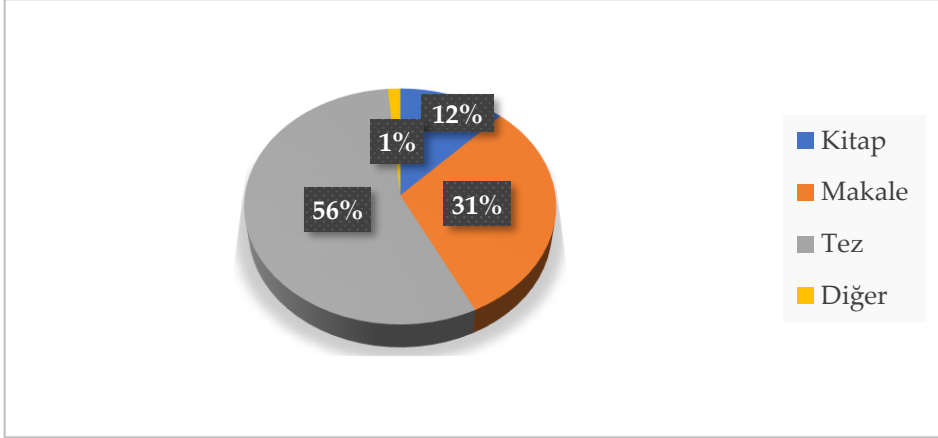
el-Bahru'l-muhît hakkındaki ilk akademik çalışmanın 1968 yılında yapıldığı Arap dünyasında esere ilişkin makalelerin ilk dönemdeki yayın sıklığı arasındaki zaman farkının çok olduğu, eser hakkındaki ilk bildirin de 2014 gibi geç bir dönemde kaleme alındığı görülmektedir.

el-Bahru'l-muhît tefsirine ilişkin akademik çalışmaların geç dönemde bir başlaması sebebiyle yayın sayısının çok az olduğu Batı'da esere ilişkin 1 kitap, 1 kitap bölümü, 1 doktora tezi ve yüksek lisans tezinden oluşturulmuş 1 makale olmak üzere toplam 4 çalışma tespit edilmiştir. Bu çalışmalarda Ebû Hayyân'ın tefsir metodolojisi ve dilbilimsel yorumlarının incelendiği görülmektedir. Batı'da eser hakkında bildiri ya da müstakil ansiklopedi maddesine rastlanılmamıştır.

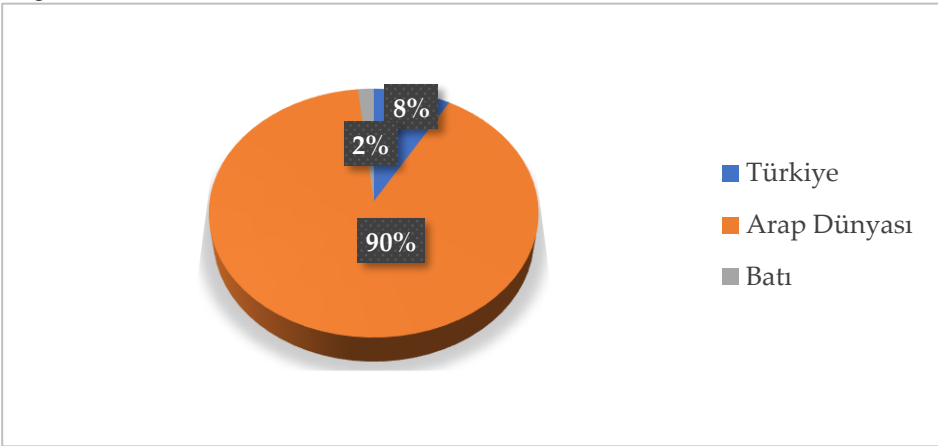
Eser hakkındaki akademik çalışmaların sayısal açıdan çoktan aza doğru sırasıyla Arap coğrafyası, Türkiye ve Batı'da yapıldığı, bu üç bölgede yapılan çalışmaların tür açısından çoktan aza doğru tez, makale, kitap ve bildiri şeklinde sıralandığı görülmektedir.

Ek: *el-Bahru'l-Muhît* Tefsiri Hakkında Yapılmış Akademik Araştırmalara İlişkin İstatistikleri Gösteren Şekiller

Şekil 1: *el-Bahru'l-Muhît* Tefsiri Hakkındaki Akademik Araştırmaların Tür Bazında Dağılımı

Şekil 2: *el-Bahru'l-Muhît* Tefsiri Hakkındaki Akademik Araştırmaların Ülke Bazında Dağılımı

Kaynakça

- Academia, "Ebû Hayyân, el-Bahru'l-Muhît, Abu Hayyan, al-Bahr al-Muhît, البحر المحيط، أبو حيان". Erişim 08 Haziran 2021. <https://www.academia.edu/>
- ARUC, Arabic Union Catalog. "البحر المحيط، أبو حيان". Erişim 08 Haziran 2021. <http://www.journals.toc.ac.uk/>
- AU Ajman University. *Library*. Erişim 17 Haziran 2021. <https://library.ajman.ac.ae/>
- AU, al-Azhar University. *The Central Library*. Erişim 10 Haziran 2021. <http://www.alazhar.edu.ps/library/searchmaster.asp>
- AÜ, Ankara Üniversitesi. *Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı*. Erişim: 09 Haziran 2021. <http://kutuphane.ankara.edu.tr/>
- Besyûnî. Muhammed Ebu'l-Mecd Ali. *Bibliyografya er-rasâili'l- 'ilmiyye fi'l-câmi 'âti'l-Mısriyye münzü inşâihâ hattâ nihâyeti'l-karni'l- 'ısrîn*. Kahire: Mektebetü'l-Âdâb, 2001.
- BRILL, Brill Open Acces for Articles. "Aranan: Abu Hayyan, al-Bahr al-Muhît". Erişim 09 Haziran 2021. <https://brill.com/page/articleoa/open-access-for-articles>
- Ceyûsî. Abdullah Muhammed. *Keşşâfü'd-dirâsâti'l-Kur'âniyye -er-resâilu'l-Kur'âniyye fi'd-dirâsâti'l-câmi 'iyye fi'd-dirâsâti'l-Kur'âniyye hattâ h. 1425-m. 2004*. Dımeşk: Dâru'l- Ğavasânî li'd-Dirâsâti'l-Kur'âniyye, 2007.
- CU, جامعة القاهرة. المكتبة المركزية. Erişim 11 Haziran 2021. <http://lis.cl.cu.edu.eg/>
- DAL, Database of Arabic Literature in Western Research. "Abu Hayyan, al-Bahr al-Muhît". Erişim 08 Haziran 2021. <http://www.oxlit.co.uk/oxlit/basic-search.pl>
- EBSCO, Ebsco Araştırma Veri Tabanları. "Aranan: Ebû Hayyân, el-Bahru'l-muhît, Abu Hayyan, al-Bahr al-Muhît". Erişim: 09 Haziran 2021. <https://eds.b.ebscohost.com/eds/results?vid=0&sid=f95d5df4-2b1e-412a-9219-8b6410fa5346%40sessionmgr103&bquery=>
- Ebû Hayyân, Muhammed b. Yusuf el-Endelûsî. *Menhecü's-sâlik fi'l-kelâm 'alâ Elfiyeti İbn Mâlik*. ed. Zellig Z. Harris. Michigan: American Orient Society, 1947.
- Ebû Hayyân, *en-Nehru'l-mâdd mine'l-Bahri'l-Muhît*. 6 Cilt. thk. Ömer el-Es'ad. Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 1995.

- Ebû Hayyân, *Tefsîru'l-bahri'l-muhîr*. 9 Cilt. thk. Âdil Ahmed Abdilmevcûd-Ali Muhammed Muavvid. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2017.
- GA, Google Akademik. "Ebû Hayyân, el-Bahru'l-muhîr, البحر المحيط، أبو حيان". Erişim 09 Haziran 2021. https://scholar.google.com/schhp?hl=tr&as_sdt=0,5
- Güven, Şahin. "Suudi Arabistan Ülkelerinde Yapılan Bazı Tefsir Tezleri Üzerine". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 15/2 (2003), 207-223.
- Hâlid b. Yusuf b. Ömer el-Vâsıl, "Keşşâfu'l-makâlât ve'l-buhûs fi'l-mecellâti's-Su'ûdiyye'l-muhakkeme hılâle'l-müdde (h. 1388-1425)", *Mecelletü Ma'hed İmâm eş-Şâtîbî li'd-Dirâsâti'l-Kur'âniyye*, 1 (1427), 392-470.
- Hikmet b. Beşîr b. Yasin (ed.). *Mevsû'atü Bibliyografyâi 'ulûmi'l-Kur'ân el-kısmu'l-evvel el-i'câzü'l-beyânî. Câmi'atü'l-Melik 'Abdil'azîz, Ma'hedü'l-Buhûs ve'l-İstişârât*, yy. ts.
- HL, Harvard Library. Erişim 10 Haziran 2021. <https://library.harvard.edu/>
- IBLA, Institut des Belles Lettres Arabes Institute of Arabic Literature. *Resherce Dans La Bibliothèque*. Erişim 10 Haziran 2021. <https://iblatunis.org.tn/recherche-sur-les-ressources-disponibles-dans-la-bibliotheque/>
- INLA, İraqî National Library and Archives. Erişim 18 Haziran 2021. <http://www.iraqna.gov.iq/opac/index.php>
- IRI, Islamic Research Index. "Aranan: Abu Hayyan, al-Bahr al-Muhîr, البحر المحيط، أبو حيان". Erişim 08 Haziran 2021. <http://iri.aiou.edu.pk/indexing/?s=>
- İbnü'l-Cezerî, Şemseddin Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed b. Yusuf. *Ğâyetü'n-nihâye fi tabakâti'l-Kurrâ*. 3 Cilt. Bergstrasser: Mektebetü İbn Teymiye, 1351.
- İSAM, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi İlähiyat Fakülteleri Makaleler Veri Tabanı. "Aranan: Ebû Hayyân, el-Bahru'l-muhîr, البحر المحيط، أبو حيان". Erişim 5 Haziran 2021. <http://ktp.isam.org.tr/?url=makaleilh/findrecords.php>
- İSAM, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. *İsam Kütüphanesi*. Erişim 09 Haziran 2021. <http://ktp.isam.org.tr/>

Erişim: 09 Haziran 2021.

http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr

Jstor. "Aranan: Ebû Hayyân, el-Bahru'l-Muhît, Abu Hayyan, al-Bahr al-Muhît, البحر المحيط، أبو حيان". Erişim: 09 Haziran 2021.

<https://www.jstor.org/action/showJournals?browseType=title>

JournaltoCs, "Aranan: Abu Hayyan, al-Bahr al-Muhît, البحر المحيط، أبو حيان".

Erişim: 08 Haziran 2021.

JU, The Universty of Jordan. *Library*. Erişim 10 Haziran 2021.

<https://library.ju.edu.jo/EN-library/EN-Library.aspx>

Kafes, Mahmut. "Ebû Hayyân el-Endelüsü". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 10/152-153. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Kafes, *Ebû Hayyân el-Endelüsü'nin Hayatı ve el-Bahru'l-Muhît İsimli Tefsîrindeki Metodu*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi 1994.

Kara, Mehmet. *Türkiye'de Kur'an ve Tefsir Araştırmaları (1960-1971)*.

İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Kaya, Mehmet. *Endülüs Tefsir Geleneğinde Eleştiri -Bahru'l-Muhît Örneği-*. Ankara: Fecr Yayınları, 2020.

Kaya, Mehmet. "Keşşâf Tefsiri Hakkında Yapılmış Akademik Araştırmalar: Bir Literatür İncelemesi". *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 6/10 (Haziran 2018), 365-414.

<https://doi.org/10.18498/amauidf.397181>

KSU, King Saud University. *Deanship of Library Affairs*. Erişim 17 Haziran 2021.

<https://catalog.library.ksu.edu.sa/uhtbin/cgiisirs.exe/?ps=pJHGPS6N79/CENTRAL/X/60/1182/X>

MCY al-Hussein Bin Talal Library Yarmouk Universty. *Library Catalog*.

Erişim 10 Haziran 2021. <https://library.yu.edu.jo/>

Makarrî, Ahmed Muhammed et-Tilmisânî, *Nefhu't-tîb min ğusni'l-Endelüsü'r-ratîb*. 8 Cilt. thk. İhsan Abbas. Beyrut: Dâru Sâdır, 1968.

MHESR, Ministry of Higher Education and Scientific Research. *Tunisian Library of Academic Resources*. Erişim 11 Haziran 2021.

<http://www.bu.turen.tn/v-ar/home.php>

- MK, Milli Kütüphane. *Kaşif*. Erişim 09 Haziran 2021. <https://kasif.mkutup.gov.tr/>
- MÜ, Marmara Üniversitesi. Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı. Erişim 09 Haziran 2021. <https://katalog.marmara.edu.tr/yordambt/yordam.php?>
- NMU, Nelson Mandela University. *Library and Information Service*. Erişim 11 Haziran 2021. <https://opac.seals.ac.za/search~S12>
- OATD, Open Access Theses and Dissertations. "Abu Hayyan, al-Bahr al-Muhîr". Erişim: 09 Haziran 2021. <https://oatd.org/>
- OCLC Worldcat, "Aranan: Ebû Hayyân, el-Bahru'l-Muhîr, Abu Hayyan, al-Bahr al-Muhîr, البحر المحيط، أبو حيان". Erişim: 08 Haziran 2021. <https://www.worldcat.org/search?qt>
- PISAI, Pontificio Instituto di Studi Arabi e d'Islamistica. *Library*. Erişim 11.06.2021. <https://en.pisai.it/library/the-library/>
- PQDTGLOBAL, ProQuest Dissertations & Theses Global. "Abu Haiyan, al-Bahr al-Muhîr". Erişim: 9 Haziran 2021. <https://fe3101d514a51471122649bb152e4393ec932515.vetisonline.com/pqdtglobal?accountid=16935>
- SB, Staatsbibliothek zu Berlin. 12 Haziran 2021. <http://stabikat.de/>
- Se'âlibî, Ebû Zeyd Abdurrahman b. Muhammed b. Mahlûf. *el-Cevâhiru'l-hisân fî tefsîri'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Ali Muavvid-Adil Ahmed Abdülmevcûd. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1418).
- Sefâkusî, Burhaneddin Ebû İshak İbrahim b. Muhammed. *el-Mücîd fî i'râbi'l-Kur'âni'l-mecîd*. thk. Hâtem Salih ed-Dâmin. b.y. Dâru İbni'l-Cevzî, 1430.
- SOAS, Soas University of London. *Soas Library*. Erişim 15 Haziran 2021. <https://www.soas.ac.uk/library/>
- TDVİA, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. "el-Bahrul-Muhîr". Erişim 01 Ağustos 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebu-hayyan-el-endelusi>
- TRDİZİN, Ulakbim. "Aranan: Ebû Hayyân, el-Bahru'l-muhîr, البحر المحيط، أبو حيان". Erişim 8 Haziran 2021. <https://trdizin.gov.tr/>
- TU, Toronto Universty. *Toronto Universty Libraies*. Erişim 10.06.2021. <https://oneseach.library.utoronto.ca/>

374 | M. KAYA / el-Bahru'l-Muhît Tefsiri Hakkında Yapılmış Akademik Araştırmalar: Bir Literatür İncelemesi -Türkiye, Arap Dünyası ve Batı Ölçeğinde-

UC, *iDiscover*. https://idiscover.lib.cam.ac.uk/primo-explore/search?vid=44CAM_PROD&lang=en_US&sortby=rank
Erişim 11 Haziran 2021.

UCM, Universidad Complutense Madrid. *Biblioteca Complutense*. Erişim 11 Haziran 2021. <https://biblioteca.ucm.es/>

UL, University of Liverpool. *Search the Library Catalogue*. Erişim 10 Haziran 2021. <https://library.liv.ac.uk/>

UM, The Universty of Manchester. *Library Search*. Erişim 11.06.2021. https://www.librarysearch.manchester.ac.uk/discovery/search?vid=44MAN_INST:MU_NUI&sortby=rank

UT, Université de Tlemcen. *Bibliothèque Universitaire Centrale*. Erişim 11 Haziran 2021. http://bibfac.univ-tlemcen.dz/bibcentrale/opac_css/

WDL, World Digital Library. Erişim 10 Haziran 2021. <https://www.wdl.org/en/search/?institution=>

YÖK, Yüksek Öğretim Kurumu Başkanlığı Tez Merkezi. "Ebû Hayyân, el-Bahru'l-muhît". Erişim: 5 Haziran 2021. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>